

[קצ"ז א']

שקבלו תחלה במרירות ואונס יומתקו על ידי עץ של המן שיקבלוהו בשמחה ורצון (שבת פ"ח ע"א).

ועוד בו יתירה באטמי ובגרבי, אם כן קיים בו וכאשתו ב' מתנות לב' אביונים^ח. וכיון דאית ליה עתה סעודת פורים על ידי מתנה הנ"ל, אם כן קיים בהמותר משלוח מנות איש לרעהו, דלא מקיימים משלוח מנות אלא במי שיש לו סעודה מוכנת, והמנה היא נוסף על הסעודה, אבל מי שאין לו סעודה אם כן כל מה שנותנים לו הו"ל מתנות לאביונים, וק"ל.^ט

השולח לאיש ואשתו יותר מסעודתם, מקיים משלוח מנות ומתנות לאביונים.

די חז"ל א ידע בין זמן לבדוק

דרוש ב

בעזה"י פורים תקס"ב לפ"ק

ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי (אסתר ב' כ"ב). אולי י"ל דבתיבת מרדכי רמזה למלך כל אותו המאורע. דהנה מלאתך ודמעך (שמות כ"ב כ"ח) פירש רמב"ן דכל המשקה נקרא דמע על שם שהם טיפין טיפין ע"ש, ואם כן ה"ה דיש לקרות המשקין מר שהוא גם כן טפה כמו (ישעיה מ' ט"ו) כל הגוים כמר מדלי. וגם מר הוא לשון סם המות שהוא מר, וגם מר הוא לשון אמירה בש"ס ירושלמי כמה פעמים (יבמות פ"י ה"ז, ועוד), ועיין ריש פרק גיד הנשה (חולין צ' ע"ב) מרי דיכתי, פירש רש"י בעל שמועה זו עכ"ל, כי דיכתי רומז

על דבר הנוכחי - והיינו דקאמרה אסתר ברמזו למלך מר דיכתי, מר דיכתי, מרדכי, מר דיכתי. ר"ל זאת המשקה, יש בה זה הסם המות, ומרדכי אמר זה. והיינו ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, פירוש בשם זה של מרדכי אמרה למלך כל זה המאורע, וק"ל.

בשם 'מרדכי', מרומזו המאורע דבגתן ותירש

י דהמן זי מי

ח"י הצדיקים הגבורים - בזכות הבינוניים

דרש ר' שילא איש כפר תמרתא, מה כתב של זכותן של ישראל של שלמטה אינו נמחק, כתב זכותן של מעלה לא כל שכן (מגילה ט"ז ע"א). והוא קצת תמוה מהיכ"ת שימחקו למעלה ח"ו, ואין שכחה לפני כסא כבודו ית'. גם מה ק"ו הוא זה. וי"ל דהנה אותו

ז. ז"ל הש"ס: רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". ח. כ"כ גם בחידושי אגדות מהרש"א שם, דיוצא בנתינה לעני ולאשתו, עיי"ש. וע"ע שו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' תפ"ט. ד. ע"ע ח"י אדם כלל קנ"ה סל"א, ושו"ת כתב סופר או"ח סי' קל"ט. ל

צדוק תגב סופר הלא
חלק א
מבזוג נוסדנצו"י

שליח

ספר

התעוררות תשובה

חלק שלישי

תשובות בירורי הלכות וחידושי סוגיות

על שו"ע אורח חיים

מאת גאון ישראל וקדושו רכבו ופרשיו בוצינא קדישא

חסידא ופרישא מאורן של ישראל

רבינו שמעון סופר זצוק"ל

אב"ד ערלוי (במדינת הונגריא) יע"א

בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל כתב סופר זצ"ל

בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל חתם סופר זצ"ל

ולמעלה בקודש זי"ע

סודר ונערך בתוספת הערות והארות

"עקבי סופר"

מנכדו הג"מ עקיבא מנחם סופר שליט"א

ירייל ע"י

מכון להוצאת ספרים וחקר כ"י ע"ש החתם סופר ז"ל

עיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תש"נ לפ"ק

שנת המאה וחמישים להסתלקות מרן החתם סופר זי"ע

סימן תצ

→ המזכה מתנות לאביונים ולא הגיע לידם בפורים אם יצא

נסתפקתי מי שזיכה בפורים ע"י אחד מתנות לאביונים לשני עניים, ולא הגיע לידם אלא אחר פורים האם יצא ידי חובת מלות מתנות לאביונים.

ונראה כיון דעיקר עעס מלות מתנות לאביונים הוא כדי שיהיה להם צומה לשמחה בפורים, ועיין במסכת צבא מליעא (ע"ה ע"ב) צבוגיא דמגזת פורים לפורים, אי"כ צומה שזיכה להם ע"י אחר ולא הגיע לידם בפורים לא קיים צומה המלוא. וכן הוא בהשגות הראש"ד על הצעה"מ ריש מסכת מגילה דכתב לפרש הא דאמרנו בגמ' (צ' ע"ה) דחכמים אומרים דצבא"ז הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא צומה, והיינו כיון שעניים מסתכלין יום קריאת המגילה שמקבלים באותו יום מתנות לאביונים, ואם יקדימו לקרות בזמן הזה שעניים מרובים והנותנים מועטים, ויאלו אותם מתנות מועטות באותו יום, ולא ימתונו ליום י"ד, ולא יהיה להם צומה לשמחה בפורים, ושמחה הרי אינה נוכחת אלא צומה עיי"ש, וכן הוצא במגיא (סי' תרל"ד סק"ה). הגם דלפי מה שפסק המחבר (שם ס"ב) דבעני יכול לעשות צומה שקיבל מה שיראה, ונראה מזה שאין לריך דוקא לאכול ולשתות בפורים ממשות שקיבל, מ"מ יש לו שמחה בפורים עלמו צומה שקיבל המנה, אבל אם זיכה לו ע"י אחר ונתן לו המתנה אחר פורים, הרי בפורים עלמו לא הגיע לידו שמתה א. ולכן לריך לזכר שיתן להעני בפורים עלמו וק"ל.

סימן תפט

7 ← הנותן מתנה א' לאב ומתנה א' לבנו הסמוך על שולחנו אם יצא

נסתפקתי צבא דלריכין ליהן מתנות לשני אביונים אם נותן מתנה אחת לאב ומתנה אחת לבנו הסמוך על שלחן אביו, אם יולא צבא, דאפשר לומר דכיון שכל מה שיש לו שייך לאביו כמבואר ברמ"א חו"מ (סי' ע"ב ס"ב) דלא רק מליאת בנו וצחו [הגדולים] הסמוכים על שלחן אביו הם דהוי של האב, אלא אפי' צומה שהרווחו בסחורה או מלאכה ג"כ של אביו הם (הוא א). אבל בני ספק אם אחד נותן להם על מנת שלא יבא לאביו רשות במתנה זו דהוי של הבן ולא של האב ב. וצוה מדוקדק הא דנקט במתני צ"מ (י"ב ע"ה) "מליאותו" בני וצחו לאביו, ולמה נקט "מליאותו" הלא כל מה שמרווחים וצא לידם שייך לאביו, אלא יען שיש אופן שאינו שייך לאביו כגון שנתנו להם ע"מ שלא יבא לאביו רשות במתנה זו, לכן נקט "מליאותו" שאין דעת אחרת מקנה אותן ומלאו מן ההפקר ודוקא אז שייך לאביו. [ולפי"ז היכי דנתן מתנה אחת לבנו ע"מ שיהיה לבנו לצד ולא יבא רשות לאביו במתנה זו, יצא ידי חובת מתנות לאביונים].

ע ק ב י

מקיים המצוה גם כשנותן לאביון קטן, כדכתבו האחרונים עיין בס' כף החיים (סי' תרצ"ד סק"ב). אלא דלכא"ו גם אם נתנו לקטן ואינו מקפיד אם הקטן יתנו לאביו ג"כ יצא ידי חובת מתנות לאביונים, דסו"ס הרי הוא של הקטן והוא נותנו לאביו. א) וכן כתב ג"כ בספר "תקון משה" ח"ב הל' פורים (דף צ"ג ע"ב מדפה"ס) והביא ראיה מהא דפסק בשו"ע (סי' תרצ"ד ס"ד) דבמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ונותנם במקום שירצה, ולמה לא כתב שיוכה להם עכ"פ ע"י אחר כדי לקיים מצות מתנות לאביונים. אע"כ דאין זה מעלה ומוריד וכל שאינו מגיע ליד העני בפורים לא קיים מצות מתנות לאביונים. והעיר ע"ד שו"ת מהרי"א האו"ה (סי' ר"ז) דכתב בפשיטות דהיכי דזיכה ע"י אחר קיים מצות מתנות לאביונים. — מ"מ מדברי השו"ע שהביא התקון משה מוכח עכ"פ דמקיים בזה הלק מהמצוה, ועיני"ש במ"ב (סק"ג). שוב מצאתי למוח"ז הגאון רבי פנחס צימעטבוים זצ"ל ראב"ד דק"ק גרוו"ד בספרו דברי פנחס (סי' ל"ח), שהביא שם קשיית הגאון בעל יריעות שלמה זצ"ל אדברי המתבר הנ"ל

עליהם שם חצי מטבע, דהא גם במקדש חוינן דאם יש עליו שם מטבע שלם יי"ח, ואם כי דהתם בעינן ששטבע זו יהיה לה שוויות של חצי מטבע אחרת, מ"מ כדי לקיים המנהג סגי בהכי. א) ולכא"ו יל"ע בני"ד מהא דתנן בנדרים (ל"ה ע"א), ונפסק בשו"ע יו"ד (סי' רכ"א ס"ב), דהמודר הנאה מחבירו יכול לזון את בנו אע"פ שהייב במוזנותיהו, חוינן מזה דאע"ג דכל מה ששייך להם, של אביהם הוא, מ"מ לא הוי כאילו נתן לו, וא"כ גם בני"ד אם יתן מתנה לבנו והוא מתהני בזה, ויקנה מאכלים, או אם ניתן לו מיני מאכלים [דיוצאים בזה י"ח מתנות לאביונים כמבואר ברמב"ם הל' מגילה (פ"ב ט"ז)] דשפיר יי"ח. ב) לכא"ו כוונת רבינו דגם בקטן הסמוך על שלחן אביו הדין הכי. דאם כי הרמ"א בחו"מ (שם) כתב: ואם נתנו מתנה לקטן הסמוך על שלחן אביו הרי הוא של אביו, אבל לא בבנו הגדול, כבר ביאר הסמ"ע (סק"ה) דדוקא בגדול איכא למימר דהנותן הקפיד להיות דוקא של הבן, משא"כ בנותן לבנו הקטן דמסתמא אינו משומר בידו זולת דעת אביו השומר ונתנו לקטן אדעתא דאבוה עכ"ל, ולפי"ז היכי דמגלה דעתיה דלא ניחא ליה שיהי לאביו בכה"ג לא הוי של אביו. — ובני"ד גבי מתנות לאביונים

סימן תצא

76

א. אם החיוב לבסומי בפוריא הוא בתוך הסעודה או לאחר הסעודה.

ב. אם החיוב הוא דוקא ביין או גם במשקים אחרים.

א) יש לדקדק בהא דליתא במגילה (ז' ע"ג) אמר רבא חייב איניש לבסומי צפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לצרוך מרדכי, דהיינו דלריך להיות מצוסם בסעודה, ולא אחר הסעודה, מדאמרין (שס) רבא ורבי זירא עדו סעודה פורים צהדי הדדי, איצטוס, קס רבא שחטיה לרבי זירא, למחר צעי רחמי ורחייב, לשנה הבאה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודה פורים צהדי הדדי, אמר ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, וכלא היו יכולים לעשות הסעודה צהדי הדדי, ואחר הסעודה ישתכרו, אלא מוכח דלריך להצטס בתוך הסעודה, והוא זכר לנס דשחו בתוך הסעודה כדכתיב והמלך קם ממשחה ביון, וקרוי הסעודה על שם ביון, והמלך היה כמצולצל כשכור בתוך הסעודה ממחהו.

והנה רש"י (שס) ד"ה לאבסומי, כהנא להשחכר ציון, ומוכרח הוא, מדרבה שחט צאיבסומיהו לרי זירא. והרמב"ם צהי מגילה (פ"ג הט"ו) כהנא ושוחה יין עד שישהכר וירדס בשכרותו. וכן מהייב השכל, דהא כמעט א"א לשחוח כ"כ עד דלא ידע בין ארור המן לצרוך מרדכי כפשוטו. וז"ל אליבא

דברמב"ם דרבה ורבי זירא לא ררו לשחוח רק לבסומי קלת, ולא ידעו כמה ישחוח, ונשחכרו גם ממיטוט היין ששחו, והששו צשנה האחרת אולי לא ידעו גם עתה להצטר.

בספר מחיר יין על מגילת אסתר (ע' י"ט) להרמ"א איתא דשיעור של חיוב לבסומי צפוריא הוא שיגיע למדרגה לשכרות של לוג, יטן כי אם ישחכ רק יותר מלימודו ויכל נקל צשכרותו לצוא לדי עבירות, ושיכור חייב בכל התורה כולה, לכן ישחה עד שיגיע לשכרותו של לוג וזו פטור על כל עבירות צשחורה.

ויש לעיון מה יעשה צצרכה המזון, ולמה יצטל המצוה, דהרי אין יכול לצרך צשכגיע לשכרות של לוג. ואפילו אם נאמר שאין לריך פה לסעודה פורים, ויעיון צמג"א (סי' תרל"ה סק"ט), מ"מ הלל חייב צצרכה אחרונה, וצפרט שצטע מן ביון, ולכמה פוסקים ז"ל על צצעה המונים חייב מה"ה צצרכה אחרונה. ואין לומר כיון דעוסק צמלות חכמים, עוסק צמלות פטור מן המצוה, דהא חייב צצרכה המזון וצצרכה אחרונה צצרכה נחייב מיד קודם שכתהיל להשחכר. ודוחק לומר כיון שצמלות הוא להשחכר בתוך הסעודה, אי"כ חל עליו החיוב להשחכר עוד מקודם צתחלת הסעודה, ומיד צתחלת הסעודה, וצפרט צתחלת השתיה עוסק צמלות איצסומי.

ע"כ נלע"ד דרק לבסומי חייב בתוך הסעודה, אבל להשחכר חייב רק אחר הסעודה א, וכן מוכח צמג"א (סי' תרל"ה סק"ט) וז"ל: לכן כ"ל דיצרך צכומי חלה וכו' יוגס שלא

ס פ ר ע ק ב י

כשרוצה לזכות לעניים בסתם לענין שימצא ראשון, לא הוי תולבע"ת. ומעתה במתנות לאביונים שהוא מפריש מעות שלו וזוכה לעניים בסתם לעני הנמצא ראשון ולא עבור עני פרטי, בזה לא הוי חב לאחרים, ושפיר יכול בעצמו לזכות להם בתורת הפקר, ומקיים בזה מצות מתנות לאביונים בזמנו, ואין צריך לזכות להם ע"י אחר עכ"ד ושפ"י.

[ובגוף איסתפקתא הנ"ל ראה מש"כ רבינו בח"ד החו"מ (סי' כ"ו) במי שזיכה לשכיר את שכרו ע"י אחר, דכתב רבינו ז"ל דאם תבעו ודאי לא יצא בזה, דהא כתיב כי אליו נזכא נפשו, ומה הועיל אם זיכה ע"י אחר. ולפי"ז ה"נ בני"ד אף דליכא תובעין, וכסברת רבינו לעיל].

א) והטעם שמלבד חובת השכרות לאחר הסעודה, חייב לשחוח גם בתוך הסעודה, הוא משום חובת שמחה בפורים, כדכתיב בקרא (אסתר ט' י"ט) "שמחה ומשתה", ושמחה היינו ביין כמשאחז"ל פסחים (ק"ט ע"א) אין שמחה אלא ביין. ומדהוסיף הפסוק "משתה", ילפינן דמלבד חיוב שתיית יין משום שמחה, איכא חיוב נוסף והוא מה שאחז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא וכו', אשר לא מצאנו חיוב זה בשאר יו"ט שהיבים בשמחה. ואדרבה ברמב"ם הל' יו"ט (פ"ו ה"כ) הוהיר שלא ישחכר בשאר יו"ט עיי"ש. ובאמת היה אפשר לומר דמדין שמחה חייב בשתיית יין כמש"כ, אך לצאת חיוב משתה לבסומי בפורי' וכו',

דבמקום שאין עניים יכול לעכב לעצמו ונותנם במקום שירצה, והלא אמרינן בגמ' גיטין (ל' ע"א) דהמלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפרישין עליהו מחלקו, ושמואל מוקים לה במזכה ע"י אחר, הרי חזינן דיוצא מתנ"כ ולויה ומעשר עני במזכה ע"י אחר אע"ג דלא אתי לידיה, וא"כ ה"נ במתנות לאביונים אמאי לא יזכה ע"י אחר ומקיים בזה מתנות לאביונים בזמנו.

ותי' מוח"ז הגאון ז"ל עפימ"ש היריעות שלמה בעצמו ביו"ד (סי' ס"א) להקשות דלמש"כ רש"י ב"מ (י"א ע"ב) דלמ"ד טוה"נ אינו ממון הוי הפקר, א"כ אמאי מוקים בגמ' גיטין שם במזכה ע"י אחר, הא הבעה"ב יכול בעצמו לזכות להם, דהא משעה שהפריש את התרומה ומעשר הוי הפקר ואין לו אלא טוה"נ ואינו ממון, א"כ יכול הבעה"ב עצמו לאחר הפרשה לזכות להם מכח הפקר והוי כאתי לידיה. ותירץ דבעה"ב אינו יכול בעצמו לזכות להם מכח הפקר משום דהו תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, כמו בלקט שכחה ופאה כמבואר בגמ' ב"מ (ט' ע"ב), אבל במזכה ע"י אחר לא הוי תולבע"ת דהא זכי רהמנא לבעה"ב שיכול ליתנו למי שירצה, אבל אם בעה"ב זוכה בעצמו להם מכח הפקר אמרינן דלא מצוי כיון דל"ה נותן, רק מצד הפקר זכה להם, הוי תולבע"ת. — ובוזה מיושב קושייתו הנ"ל בשלמא כשבעה"ב רוצה לזכות עבור איש פלוני ידוע הוי שפיר תולבע"ת, דומיא דהתם כנ"ל, אבל

ולפי"ז איך עבדי סעודה פורים צהדי הדדי, והא לא ניכר שהוא לכבוד פורים, וכתב החת"ס דל"ל דס"ל דלא כירושלמי דשפיר יש היכר כיון שמשנה בחיוב צסומי מה שאינו בשאר שבת ווי"ט יעווי"ש. ולפי"ז י"ל דדוקא רבך ורי זירא היו לריבין להשתכר בתוך הסעודה כדי שיהיה היכר שהסעודה הוא לכבוד פורים, אבל צסומי בני אדם שפיר יכולין לשנות בתוך הסעודה ולהשתכר אחר הסעודה.

צ) רש"י (שם) ד"ה לצסומי, כתב להשתכר ציין, משמע דדוקא ציין ולא צמשקין אחרים צ. ואולי י"ל הטעם דהטעם היה ששחו סתם יינם כדליתא צמדנש ג, והגזרה היתה עיי"ז ככתוב (אסתר ג' ע"ו) והמלך והמנן ישבו לשותה, והנס נעשה ג"כ צמשתה היין וכדכתיב (שם ז' ז') והמלך קם צחמתו ממשכה היין, לכן אנו שותין יין זכר לנס, ולחטא, ולעשות תשובה צחותו דצר עלמנו, ולכן צביס צחשובה צחותו דצר, וחתה יינם שותין ומשתכרין ציין כשר זכר לנס ד.

ע ק ב י

הכי. ולדברינו א"ש דהרי להרמב"ם יוכל לקיים מצות שמחה בבשר לבד, וא"כ ליכא חיוב לשתות ב' פעמים, וממילא גם אם שותה בתוך הסעודה כאשר כן הוא מנהג העולם דשותין יין בתוך הסעודה, מקיים חייב אינש לבסומי וכו'.

אולם כבר כתבו ביש"ש ביצה (פ"ב סי' ה') ובב"ח או"ח (סי' תקכ"ט) דשיטת הרמב"ם הוא דבוה"ו דליכא שמחה דאכילת בשר שלמים, לא סגי לקיים שמחת יו"ט אלא באכילת בשר ובשתיית יין בהדדי עיי"ש. [ובוה ניהא אמאי האריך הרמב"ם בלשונו אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, והו"ל לומר אין שמחה אלא בבשר ויין, ולהג"ל ניהא, דהרי פסקי הרמב"ם הם גם לעתיד לבוא שיבנה ביהמ"ק ב"ב, ואו סגי באכילת בשר לבד, ולכן לא היה יכול לומר דאין שמחה אלא בשתייתם, וע"כ הזכיר כל אחד לחוד ודוק]. ולפי"ז לקיים מצות שמחה בפורים בעינן בשר ויין.

ובעיקר מה שהעלה רבנו צ"ב, דאכתי מתי יברך ברכה אחרונה על היין ששתה אחר הסעודה ונשתכר בו. וצ"ל דעל יין זה גופא שנשתכר בו לא חששו שזו היא מצותו, משא"כ בתוך הסעודה שהיא מצוה נפרדת.

ב) כבר הביא רבינו לעיל דכן כתב הרמב"ם. ברם בילקוט שניי נוסחאות שנדפס ברמב"ם מהדורת הר"ר שבתי פרנקל שליט"א הובא דבאיוז כ"י לא מופיע חיבת יין. וכתב סתם ושותה ומשתכר.

ג) ראה מש"כ בהערותי לעיל (סי' שס"ה אות ח').

ד) הגר"י ענגל ז"ל בגליוני הש"ס (שם) העיר ג"כ דמג"ל לרש"י דהחיוב דוקא ביין ולא במשקין אחרים. — והלק מדברי רבינו כתב ג"כ הא"ר (שם אות א') וה"ל: וא"ת האיך יהיבו הו"ל מה שנוכר בתורה ובנביאים ובכמה מקומות שהשכרות מכשול גדול. וי"ל מפני שכל הניסים שנעשה לישראל בימי אשורוש היו ע"י משתה כי בתחלה נטרדה ושתי ע"י משתה

ישתכר ולא יברך צממ"ז עכ"ל. ורצה שאירע לו מקרה שיהא מן השורה בתוך הסעודה עד שנשתכר ואירע לו קלקול, ע"כ יראה עוד לעשות כן אולי יתקלקל עוד פעם בסעודה, לכן משום פקו"י חשש ליזכר עפי. ועוד י"ל עפי"מ שכתב צשו"ת חת"ס חלו"ת (סי' קפ"ה, וסי' קצ"ו) דרצה צמול מאדים נולד כדליתא צצנת (קצ"ו ע"א) דאמר רבך אנה צמאדים הואי וכי א"ל אצוי מר נמי עניש וקטיל, וע"כ שכיחא גציה היזקא וקרה ג"כ במקרה הג"ל. לפי"ז י"ל דלכן היה יראה רצה לנפשו ולא רצה עוד ליסב צשנה הצאה צסעודה פורים.

איברא למה שכתב צשו"ת חת"ס (שם סי' קצ"ו) להעיר איך עבדי רבך ורי זירא סעודה פורים צהדי הדדי, הא צחולין (ק"י"א ע"א) מוכה דסעודה שטושין לכבוד ת"ה היו כעין סעודה צצנת, וצירושלמי מנילה (פ"א ה"ד) ליתא דלככי כשתל פורים צצנת טושין הסעודה ציום אי משום דסעודה פורים צעי היכר שהוא לשם פורים, משא"כ צצנת חון היכר,

לא בעינן דווקא יין אלא די גם בכל מידי דמשכר. אך כבר הביא רבינו לקמן דרש"י פי' דישתכר "ביין", וכן מפורש ברמב"ם הל' מגילה (פ"ב הט"ו) כאשר יובא לקמן.

ברם ברמב"ם הל' יו"ט (פ"ו הי"ח) כתב: והאנשים אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין עכ"ל, ולכאוי מדלא כתב הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר ויין, ופירט כ"א לחוד, י"ל דבכל א' מהם סגי, אלא לרווחא דמילתא יקיים שתייהם. אי"כ י"ל לולי דכתיב "משתה" היה אפשר לומר דבאכילת בשר לחוד מקיים ביה מצות שמחה, ולכן הדר קרא "משתה" דלא סגי באכילת בשר, אלא בעינן ג"כ שישתה יין לקיים "חייב אינש לבסומי בפוריא", ומדודק לפי זה מש"כ הרמב"ם בה' מגילה שם וז"ל: כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות עכ"ל. דמדין שמחה חייב באכילת בשר, ואיכא חיוב נוסף בשתיית יין והוא לקיים מאמר הו"ל דחייב אינש וכו' וישתכר וירדם בשכרות. וכן מוכח במ"מ שם שכתב ע"ד הרמב"ם וז"ל: כיצד חובת וכו' שם מיחייב אינש לבסומי בפוריא וכו', "ובשאר מקומות אמרו אין שמחה אלא בבשר" עכ"ל, ולכאוי אמאי לא הזכיר נמי יין, ואדרבה פשטות לשון הגמ' בפסחים מוכח דבוה"ו אין שמחה אלא ביין, ולא בעינן בשר, אלא דמדברי הרמב"ם מוכח דס"ל דלצאת חובת שמחה סגי בבשר, וחיוב דשתיית יין הוא משום לקיים מאמר הו"ל דחייב אינש וכו'. [ועדיין צ"ב דאם המ"מ בא רק לפרש טעם דבעינן לאכול בשר בפורים משום שמחה, הו"ל להקדים דבשאר מקומות אמרו אין שמחה אלא בבשר, ואח"כ לכתוב דמקור דברי הרמב"ם דצריך להשתכר הוא ממה שאמרו הו"ל חייב אינש, כאשר סידר הרמב"ם דבריו הנ"ל]. ובדברינו אלו ניהא מה דיש להעיר קצת ע"ד רבינו דס"ל דחיוב שכרות הוא רק אחר הסעודה. והרי פשטות דברי הרמב"ם לא מוכח

כדאיתא. צירושלמי מגילה (פ"א ה"ד) ופסק שו"ע (סי' תרפ"ח סי"ד) ויעו"ש צו"ז (סק"ח) ובמ"א (סק"י); וכיון שרוב העולם הדריס צעירות רגילין לאכול כל יום צער ולשתות יין, ה"כ אם יאכל הסעודה צעומו של יום צנכריים בזמן שאוכלים בכל ימות השנה סעודתם הקצוטה, איננה יוכרת שיהא לשם פורים, וגם אם יוסף קצת מיני מאכלים אין יוכר כ"כ שהוא לסעודה פורים, כי בלא"ה רגילין בכל השנה להוסף מאכלים, לכן עושין הסעודה אחר מנחה, ומתפללין מנחה צעוד היום גדול כדאיתא ברמ"א, ועושין הסעודה מיד אחר מנחה, וזכו זמן שאין אוכלים שום סעודה בכל השנה, דבכל השנה אין אוכלים איזה שעות אחר חלות, ויכר שהוא לשם סעודת פורים.

3) ברמ"א (סי' תרל"ה סי"ב) כתב: ונהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו זלילה, ומתפללים מנחה צעוד היום גדול, ורוב הסעודה לריכה להיות ציוס עכ"ל. מצוה מדצרו דע"פ מקצת הסעודה נמשך בחוף הלילה. ובשעה שמתחיל סעודתו יודע דיימשך לחוף הלילה. ויש לתמוה דהא קי"ל להלכה שו"ע (סי' רל"ה סי"ב) דאסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית, ואם כי דבני"ד מתחיל קודם זמן זה, מ"מ היכא שיודע שסעודתו תמשך זלילה הוי כהתחיל באיסור כדאיתא במג"א (סי' תע"א סק"א), וכן מוכח מגמ' פסחים (ק"ז ע"ב א). [וע"ע במג"א (סי' רס"ג סק"ט) ובמהר"ש שם].

וצריך לדחוק ולומר שיעקר גמר הסעודה הוא ציוס, רק שממשיכים צמיני מעדנים, כגון צער ודגים ופירות דצרים המותרים לאכול קודם קריאת שמע.

סימן תצג

א. פורים שחל בע"ש וקיבל עליו שבת מפלג המנחה אם יכול לצאת בסעודה א' יד"ח סעודת שבת וסעודת פורים.

ב. מי שלא קרא מגילה ולאחר קבלת שבת מבעוד יום השיג מגילה אם יכול לקרותה בברכה.

ה) באחד שהתחכם צפורים שחל להיות צע"ש, דאם יאכל סעודת פורים ציוס לא יוכל עוד לאכול זלילה לתחבון, ולכן רוצה לקבל שבת מפלג המנחה ולמעלה ולקדש ולאכול מיד, שמתיר לעשותו כדאיתא שו"ע (סי' רס"ז סי"ב), וכיון שעוד היום גדול, ורוב הסעודה תהי' ציוס יוכל ללכת צה ידי שניהם, סעודת פורים וסעודת שבת. אבל לדעתי אינו נכון,

ג) ואי"די דאיירי מנאחתי לע"ד דבר חדש צר"ן (שם) וז"ל: מיהויב אינש לבסומי וכו', דאמרינן צגמ' הי"ב למימר צרוך מרדכי, ארור המן, וגם צרכה אסתה, ארורה זרש, וחרבונה זכור לעוב ומיהויב לבסומי עד דלא ידע מאי קאמר עכ"ל. נראה בעל"ל דסבר עד דלא ידע קאי אכולה לא רק על ארור המן וצרוך מרדכי לצד. וצד מיושב דלפי ראות קשה מאוד, דהגם דמשתכר הרבה, אעפ"כ ידע בין ארור המן לצרוך מרדכי, חוץ אם מגיע לשכרותו של לופ, אבל לזה נראה שלטעות בכל הדברים האלו נקל מאוד.

סימן תצב

טעם למנהג ישראל לעשות סעודת פורים סמוך לערב ונמשך בערב

ה) נראה ליתן טעם וסמך נכון למנהג ישראל כי תורה היא, על מה שנהגו לעשות סעודת פורים אחר מנחה, כדכונה ברמ"א (סי' תרל"ה סי"ב) וז"ל: ונהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו זלילה, ומתפללים מנחה צעוד היום גדול, ורוב הסעודה לריכה להיות ציוס וכו', ומי שרוצה לעשותה חמיד צשחריה הרשות צידו עכ"ל, משמע שהעיקר הוא לעשותה אחר מנחה, רק שיש לו רשות לעשותה גם צשחריה. ויש לתמוה קצת למה לא נהגו לעשות הסעודה צנכריים צע"ומו של יום, ולמה ממתינים עד עת ערב. ויעויין במג"א (שם סק"ה) טעם לזה צשם החת"ד (סי' ק"י).

ויש להוסיף טעם נוסף, כי העולם ערודים צמשא ומתן, וזהו השמחה שלהם לישא וליתן ולהרויח, ואם יתעסקו בסעודה לא יהיה לבס פנוי לשמחה, כי מחשבותם על המסחר, רק לעת ערב, כמעט כלה רוב המסחר ומשא ומתן של אותו יום אז פונים לשמחה.

ועיקר הטעם נ"ל, עפ"י"מ דאיתא צמסכת שבת (ק"ט ע"א) אמרו ליה צני רב פפא צר אבא צר פפא, כגון אן דשכיח לן צישרא וחמרא כל יומא צמאי נישנייה, אמר להו אי רגיליתו לאקדומי אחרוכ, אי רגיליתו לאחרוכ אקדומה, נראה בעל"ל שעי' שמאחר הסעודה ואינו אוכל אותו צזמן שרגיל בכל יום יוכר צזה שסעודה זו פרעית היא לתכלית מכוון ולכן אוכל אותה, ולא מטעם להשביע רעבונו, או לאכול לתענוג. והנה יודע שסעודת פורים לריכה היכר שהיא לשם פורים, ומטעם זה אם פורים חל צשבת מאחרין סעודת פורים עד יום א' צשבת, דצשבת אם אוכל הסעודה שרגיל בכל שבת לאכול סעודה השובה אינה יוכרת שיהא לשם שמחת פורים,

ע ק ב י

א) כקושיה זו הקשה רבינו בח"א (סי' קכ"ג אות א') אדברי המג"א (סי' רס"ז סק"א) עיי"ש.

ובאה אסתה, וכן ענין המן ומפלתו ע"י משתה היין היה, ולכן חייבו להשתכר עד כדי שיהא נזכר הנם הגדול בשתיית היין עכ"ל. וראה עוד מקראי קודש על פורים (סי' מ"ד) ובהערות שם.

סימן תצד

בטעם שאין עושים עירובי תבשילין כשחל פורים בערב שבת

כד הוינא עליה הלכתו לטייל עם מרן חצי אדמו"ר ז"ל [בעל הכתב סופר]. ואמר לי, שנשאל למה אין עושין עירובי תבשילין בפורים שחל בערב שבת כגון ביום טוב שחל בע"ש. והשבתה היתה כך, לפי הטעם דנתן רב אשי צבילה (ט"ו ע"ב) דלכן תיקו עירובי תבשילין, דיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול, ומשום איסור מלאכה נגעו בה, זה לא שייך בפורים, דהא לא קיבלו עליהו לאסור במלאכה בפורים כדאיתא בגמרא מגילה (ה' ע"ב), אבל לרבא (שם) שאמר הטעם כדי שיברור מנה יפה ליו"ט, ומנה יפה לשבת, זה שייך בפורים יותר, כי סעודה פורים גדולה יותר מסעודה יו"ט, שהנהיגו החכמים והבבאיים על כל ישראל להיותם ימי משחה ושמחה יותר משבתות וימים טובים כדאיתא בטו"ז (סי' תרל"ג סק"ב ז'), אם כן לרבא קשה למה לא תיקו לעשות ע"ה בפורים שחל להיות בע"ש. וע"ז יש להשיב דבשלמא ביו"ט דתיקר שמחתו ביום, ולריך לשמחה צבילה וציום מה"ה, שייך לומר כדי שיברור, אבל פורים שיכול לאכול הסעודה צביל י"ד, כיון דלא חייב בסעודה רק פעם אחת כדאיתא במג"א (סי' תרל"ו סק"ט) ח"כ ביום פורים הוא פנוי להכין על שבת. אבל זה אינו דהא אמר רבא מגילה (ז' ע"ב) סעודה פורים שאכלה צבילה לא ינא ידי חובתו, וקשה מרבא אדרבא, דהוא בעלמו סובר הטעם כדי שיברור, ח"כ למה אין עושין עירובי תבשילין בפורים שחל להיות בע"ש א.

ובזה יש להסביר תמיכה רב אשי, דאיתא במגילה (ז' ע"ב), רב אשי יתיב צבי מדרשא נגה ולא אחי רבנן, אמר מה טעמא לא אחי רבנן, אמר דלמא ערידי בסעודה פורים, אמר לכו ולא הוה אפשר למיכלי בחורחה, ח"ל הא אמר רבא סעודה פורים שאכלה צבילה לא ינא ידי חובתו, אמר רב אשי אמר רבא הכי, ח"ל אין, ותמוה מאד למה תמה רב אשי אם באמת אמר רבא הכי, מה תנויהו בזה, אבל השתא ניחא

כיון שאמר רבא סעודה פורים שאכלה צבילה לא ינא והוא סבר בעלמו הטעם כדי שיברור אם כן למה אין עושין עירובי תבשילין.

אבל עיקר הקושי יש ליישב באיך דרבא דאמר רבא (שם) חייב אדם לבסומו בפורים, ופירש"י להשתכר ביו"ט ח"כ מה יועיל עירובו כדי שיברור, כיון שהו"ה משתולל בשכרותו עד דלא ידע וכו'. ואח"כ האיר השם עיני שמעיקרה הקושי ליהא, דבשלמא ביו"ט אם יאכל הכל בסעודה יו"ט, לא יהי לו עוד לשבת, אבל בפורים שאין בו משום מוקצה, ולא משום החומין, ולא משום מלאכה, ולא משום מקח וממכר, יוכל עוד הפעם להכין הכל לשבת ב.

סימן תצה

א. בהא דנקט רב יוסף במשלוח מנות לאיש ובמתנות לאביונים נקט לבני אדם.

ב. בהא דקאמר רב אושעיא לר' יהודה נשיאה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים.

במסכת מגילה (ז' ע"ה) איתא הני רב יוסף ומשלוח מנות, שני מנות "לאיש" אחד, ומתנות לאביונים, שני מתנות לשני "בני אדם". וז"ל הא דשניה רב יוסף מלשונו [דלגבי מנות קאמר "לאיש" אחד, ולגבי מתנות קאמר לשני "בני אדם"]. וי"ל עפ"י מה דאיתא ברמ"א (סי' תרל"ה ס"ד) דלא ישלח מנות לאשה משום חשש סבלנות, וזה דוקא בפנייה. אבל לענין דלאשה איש פשיטא דאסור, דהא אין שואלים בשלום אשה כלל כדאיתא בקידושין (ע' ע"ב), ודורין הוה בכלל שאילת שלום כמבואר ברמ"א (סי' תרל"ו ס"ו) ובמג"א (שם סק"ב ז'), וכ"כ במג"א (סי' תקנ"ד סק"ה א). ולכן נקט רב יוסף ומשלוח מנות שהי מתנות "לאיש" אחד, דלכא לאפקוי דלא ישלחו לאשה. ומה דנקט גבי מתנות לאביונים "בני אדם", י"ל דאיתא עוד ברמ"א שם, דמתנות לאביונים מותר ליתן גם לאשה, לכן דקדק רב יוסף ומתנות לאביונים לשני "בני אדם" דצוה גם אשה במשמע.

ע ק ב י

א) בחי' כת"ס עמ"ס ביצה (ט"ו ע"ב) [המצורף לחי' חת"ס מהדו"ב] הביא שם מה שהביא רבינו משמו, וז"ל: באמר לי קושיה בשם מאוה"ג מו"ה הרש מגליד ב"י אבד"ק סאנגהוט יע"א, למ"ד כדי שיברור מנה יפה, א"כ בפורים שחל בע"ש שמצוה לאכול ולשתות הוי לחכמים לתקן ע"ת מיום שלפניו וצ"ע לכאורה. והנ"ל נכון לפמ"ש הרא"ש דוקא בעיו"ט מערבין דאו איכא היכר ליו"ט, ונראה הטעם דבעיו"ט שמכינין ליו"ט כי הרבה מלאכות אסורות ביו"ט עצמו, כל שאפשר לעשותו מעיו"ט וכשמכינים ליו"ט ובורר אז לשבת תו לא ישכח לשבת, משא"כ קודם עיו"ט, ונ"ל דיום לפני פורים אין זמן להכין

לפורים, רק הרוצה, ואין היכר מה שבורר לפניו, ובפורים עצמו לא הועילו חכמים בתקנתם דהא עת שכרות וישכח, ק"ו מיו"ט שאמרו שמה ישכח ויפשע, כנ"ל ברור עכ"ל.

ב) דהרי כשחל פורים בע"ש מקדימין לאכול סעודת פורים בשחרית וכדכתב הרמ"א (סי' תרצ"ה ס"ב), וכשלא יותיר לשבת הרי יוכל לבשל עתה לצורך שבת. א) אם כי דגם להרמ"א אסור לשלוח לאשת איש. מ"מ מהרמ"א משמע דכל זה מפני גזירה שמה יבוא לשלוח לפניו, ואיכא חשש קידושין, ע"ז העיר רבינו דבלא"ה אסור מפני שאילת שלום.

ג (ז) בגמ' (שם) היתה רבי יהודה נשואה שלח ליה לרי אושעיה חטמה דעגלא וגרצא דחמרא, שלח ליה קיימת. צו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. ודקדקו רצב מפרשים האריך קיים צפעס אחת שהי מלות חלו. ורש"י ד"ה הדר, כתב חיכו לא גרסין. ויש ליישב, דהיתה צש"ע אה"ע ה"ל קידושין (סי' כ"ז ס"ט) דאדם חשבו שמקבל דרון מאשה, צהכוא הנאת כבוד שמקבל ממנה, הכוא הנאה שו"פ ויכול לקדש אותה צהכוא הנאה. ח"כ רבי יהודה שחיה נשוא ששלח מנות לרי אושעיה כיבד אותה צתורה איש "לרעהו", וכבוד הזה הוב שוב פרועה, וקיים צזה ר"י ומתנות לאביונים, וזה ששלח לו ר' אושעיה קיימת "צנו רבינו" ומשלוח מנות "איש לרעהו", וממילא קיים ג"כ ומתנות לאביונים ב.

עוד י"ל דהנה צדון שושציונות היכי דנהוג, דהיינו כשנשוא אדם אשה, דרך שרעיו שולחין לו מעות כדי שיתחזק על הכוואה שמואלה צמשחה, קו"ל ששושציונות זו אינה מהנה גמורה, שלח שלח לו זה חלא שאם ישא הוא אשה יחזור וישלח

לו, כדפסק צש"ע אה"ע (סי' ס'). וכיון דגם צמשלוח מנות הדרך לחזור ולשלוח, ח"כ צריך על כרחו לחזור ולשלוח ג, ואעפ"כ מקיים צאופן זה מלות משלוח מנות ד, דכוא מחמת חיבה וקורצב שלה לו, דהא חפילו לא ראה לקבל המשלוח מנות ילא המשלח כדאיתא צרמ"ח (סי' הרל"ה ס"ד). ולפי"ז אפשר לומר דרצ אושעיה עיבד לעצמו המשלוח מנות ולא חזר ושלח לרבי, ועי"ז שלח החזיר לו קיים רבי גם מלות מתנות לאביונים, וזה הודיע לו רב אושעיה שצ"ו שמעכצס לעצמו וחיו חוזר ושלח לו, צזה קיים צו גם מתנות לאביונים. ושפיר כתב רש"י הדר שלח ליה חיכו לא גרסין ה.

ועוד יש לומר, לפי מה שמצוה צתשובה אחת מרצותינו ז"ל צלריך לשלוח דווקא מנה הגונה, כפשטות לשון "מנה" כדכתיב (שמואל א'; ח' ה') מנה אחת חפס ה'. ונלע"ד פשוט צצתר מקבל חזקין, דאם לדידיה חשבו הוא הגס שלגבי הנותן אינו חשבו מ"מ ילא צזה. ולגבי ר' אושעיה היה חללו מנה חשיבה גם צפחות ממח ששלח לו רבי, וצכה דשלח לו יוהר ממח צלריך עיכב ר' אושעיה צתורה מתנות לאביונים. וזה

ע ק ב י ס פ ר

ב (ז) לכא"ו ק"ק לפרש הכי, דבמתנות לאביונים העיקר כדי שיהיה לו מה לחיות ולפרנס עצמו, וכי אם יכבד אביון בפורים באיזה כיבוד יוצא י"ח. כמו כן אם ישלח מנות לאדם חשוב לא מסתבר לומר דהאדם חשוב יצא כבר ידי חובה בזה שקיבל המשלוח מנות ולא יצטרך עוד לשלוח משלוח מנות לאחרים. שו"ר בספר "תקון משה" ח"ב (דף צ"ג ע"א מדפה"ס) דג"כ כתב כנ"ל דאדם חשוב שקיבל מ"מ לא יצא י"ח, דהגם דמהנה את הנותן מ"מ אי"ו אלא מה שמהנה אותו ולא נתן לו דבר אכילה, ולא נהירין ל"י דברי הגאון מו"ה ישראל מאיר פערלס ז"ל אב"ד קראלי דס"ל דבכה"ג יצא האדם חשוב מצות משל"מ. ועי"ז בסוף דבריו דכתב סייעתא לדברי הגאון הג"ל. וע"ע בערך שי עש"ע או"ח (סי' תרצ"ה ס"ד), ובשו"ת חלקת השדה (סי' ב').

ג) כדברי רבינו כתב ג"כ הגרש"ק ז"ל בספר החיים (סי' תרצ"ה) וז"ל: דלפי מה שנוהגין עכשיו במשלוח מנות שכל השולח לחבירו חבירו חוזר ושולח לו והוי המנהג כן תמיד, א"כ נראה לומר דאם אחד לא חזר ושולח לחבירו שיכול חבירו לתבוע הימנו בדין, ויש להביא ראיה לזה משושביניות וכו'. אלא דאין ראיה מהנ"ל דהתם הוי דבר גדול ויש אומדנא, אבל בדבר קטן ליכא אומדנא, ואף שהמנהג שחוזר ושולח לו, י"ל דאעפ"כ ליכא אומדנא ולא קפיד אף אם לא יחזיר, והשולח לו מחל לו מתחלה ונתן לו מתנה גמורה עכ"ל. וע"ע בספר פסקי תשובה (סי' קמ"ו). [ופשוט דגם לפי"ד הנ"ל, אבל ר"ל שחייב במשלוח מנות, כמבואר בשו"ע (סי' תרצ"ו ס"ו) דמ"מ יהי אסור לשלוח לו, (ועי"ז ברמ"א), דבכה"ג האבל יודע שאסור לשלוח לו ומוחל לו, ועי"ז היטב בסוף דברי הרמ"א ודו"ק].

ד) כזה מציינו ג"כ בשו"ע יו"ד (סי' רנ"א ס"ב) דשני עניים דחייבין ליתן צדקה, דיכול כל אחד מהם ליתן צדקה שלו לחבירו. ה) אולם פשטות לשון רש"י לא מוכח הכי. דהנה מרש"י נראה דלא גרס לה קיימת וכו' "מתנות לאביונים", כדכתב בהגהות הגר"א. ומש"כ רש"י הדר שלח איהו לא גרסינן, היינו לאפוקי מה דהביא הריטב"א דברוב הספרים גרסי לה, ופי' הריטב"א שלא היתה יקרה התשורה בעיניו, ואמר שאינה מתנה לאדם כמזוהו ולא יצא ידי חובת משלוח מנות איש לרעהו, ע"כ שלח לו שוב רבי יהודא נשיאה וכו', ושלח לו רב אושעיה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, כלומר שזו התשורה הראויה לך עכ"ד. וכגירסא הנ"ל נמצא ג"כ בירושלמי (פ"א ה"ד) וז"ל הירושלמי: ר' יודן נשייא שלח לרבי הושעיה רבה חדא עטם וחד לגין דחמר, שלח וא"ל קיימת בנו ומתנות לאביונים, חזר ושלח ליה חד עיגל וחד גרב דחמר שלח וא"ל קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו. וראה בהערה ז'. ו) כ"כ ג"כ בערוך השלחן (שם סט"ו) דבעינן מנה יפה, שזהו לשון מנות. איברא במהרש"א בח"א כתב דמנה היינו כל דהו. וראה בלקט יושר (עמוד קנ"ח) דכתב: ואמר [בעל התה"ד] שיוצא בזה אם שלח אדם לחבירו בפורים תאנה אחת ותמרה אחת אע"פ ששניהם אינם שוים פרוטה אחת עכ"ל. וציין שם בהערות לדברי התוס' בגיטין (כ' ע"א) ד"ה דלמא, דמבואר דהיכי דכתיב לשון נתינה לא בעינן שו"פ. ועי"ז בגהש"ס מה דציין ע"ד התוס' הנ"ל שבתוס' שבת (כ"ה ע"ב) ד"ה תתן, מבואר דלא מיקרי נתינה פחות משו"פ. [וע"ע בתוס' רי"ד קידושין (מ' ע"ב) המובא במל"מ ה"ל מתנ"ע (פ"ו הי"ד), וברמב"ן בסה"מ (שורש י"ב), מהר"ם חלאוה פסחים (ל"ב ע"א), ושו"ת נובי"ת חיו"ד (סי' ר"א) והדברים עתיקין].

שרוב הפירות מנחון פטור, עד שיוצא את כל הקופה, וכמעט דפטור דאגד כלי שמיה אגד, ואינו חייב אלא"כ הוליא צבת אחת כל הקופה לרה"ב. וכן מוכח ג"כ בעדות (פי"ג מ"ג) דתנן אוכל פרוז אינו מלטרף, דברי רבי דוסא בן הרכינס, וחכמים אומרים מלטרף, ויודע דהלכה כחכמים ג.

ששלה ליה קיימת "בנו" על ידי שאלו גם פחות מזה הוי מנה חשבה ז, ושלה לו יותר, קיים צוה גם מתנות לאביונים ח.

סימן תצו

האם יוצאים משלוח מנות בהרבה דברים קטנים שכל אחד לעצמו אינו חשוב

סימן תצו

האם צריך לשלוח את שתי המנות בבת אחת

נסתפקתי בזה ששלה לחברו צפורים למשלוח מנות מנה אחת, דבר אכילה שנתבשל או נלה, כדי שיוכל זה אשר נשלה לו לאכלו מיד כדאי במגילה (סי' תרל"ב סק"י"א), ואח"כ הודיעו למשלוח שלא ילא בזה כיון דמחויב לשלוח שני מנות, כדאי בגמ' מגילה ז' ע"א) ובשו"ע (שם סעי' ד'), דמשלוח מנות היינו שני מנות לאיש אחד, ושלה לו אח"כ עוד מנה שניה, האם יוכל להלטרף זה לזה וילא ידי חובתו. וי"ל שי"א אפילו אם כבר אכל המנה ראשונה בשעה ששלה השניה א.

לענ"ד אם שולה הרבה דברים קטנים שכל אחת לעצמה אינה מנה חשובה א, אבל הכל ביחד הוא חשוב דיוצא בזה. ורואה לדבר מהא דהיתא במגילה ז' ע"ב) דרצה שדר ליה למרי בר מר ביד אצוי מלא טסקא דקטנא [שק מלא תמרים] ומלי כסא דקמחה דאבטווא [שתייבשו החטים בתנור צעון כרמל וקמה שלהן מתוק לעולם] וכו' הדר שדר ליה איכו מלא טסקא דזנגבילא ומלא כסא דפלפלה אריכה, והכי כל החיכה זנגביל צפני עלמו לא הוה דבר חשוב, ומ"מ כיון דבשק נטרפו הוה דבר חשוב. והכלי מרפס כדתן שנת (ל"א ע"ג) קופה שיהא מלאה פירות ונתנה על האסקופה החיונה אעפ"י

ע ק ב י

ב) ויותר מזה כתב בבן איש חי (שנה ראשונה פ' תצוה ס"ז) ובספרו שו"ת תורה לשמה (סי' קפ"ט) דלפי"ז אין להניח הב' מנות בכלי אחד דהכלי מצרפם.

ז) בחיי אדם (כלל קנ"ה סל"א) הוכיח מדברי הירושלמי שהובא בהערה ה', דאם שלח לעני דבר מאכל יצא משום מתנות לאביונים ולא משום משלוח מנות, וכן אם שלח דבר פחות לעשיר אינו יוצא בזה ידי משלוח מנות. ומבואר מזה כדברי רבינו דבתר המקבל אולינו. והביאור הלכה (סי' תרצ"ה) כתב דכן מבואר ג"כ בריטב"א. אולם מדברי הריטב"א לענ"ד ליכא הכרח כ"כ, דבריש דבריו כתב הריטב"א דרב אושעיא אמר שאינה מתנה לאדם "כמוהו" ומשמע לכאן' כדהיין הביאור הלכה. אולם ממה דסיים הריטב"א דשוב שלח ליה שוה התשורה "הראויה לך" משמע דהיינו הראוי לרבי יהודה נשיאה. וכן ראיתי בספר יד דוד (שם) שהביא דברי הריטב"א וכתב ע"ז: ואפי' אם נאמר כמ"ש הריטב"א דבערך ר' יהודה נשיאה אין זו מתנה הראוי, מ"מ לא מצינו חילוק בזה בשיעור המנה בין עשיר לעני עכ"ל. — [ובעיקר הדבר אם אולינו בתר המקבל או הנותן, עיין בהגהות חכמת שלמה (סי' תרצ"ה ס"ב) ושו"ת מהר"ם שיק האו"ה (סי' שמ"א) מה שדנו באחד ששלח משל"מ דבר שאסור למשלוח ומותר לגשלה. — ועיין כע"ז במל"מ הל' אישות (פ"ה ה"א) שמסתפק בזה לגבי קידושין].

ג) וכן מצאנו ג"כ לגבי חלה דצירוף הסל מצרפן לחיוב הפרשת חלה עיין שו"ע יו"ד (סי' שכ"ה ס"א). אלא דיעווי"ש בשו"ע דאם נתנם על טבלא שאין לה לבזבו אינם מצטרפים, וכתב שם הרמ"א דלכן יש להזהר שלא יצא שום דבר למעלה מדופני הכלי. לפי"ז בני"ד אם שולה המשל"מ בצלחת שאין לה לבזבו, או אפילו ביש לה לבזבו אלא דהמנות גבוהים יותר מהלבזבו יזהר לכסותן במפה וכדו' דבכה"ג מצטרפין גבי חלה.

א) בספר מקראי קודש (סי' ל"ח) הביא משמיה דרבינו החיד"א ז"ל בספרו "ככר לאדן" דיש לשלוח את המנות בבת אחת, מדלא כתיב "שתי מנות". — והנה גבי פדיון הבן דכתיב "חמשת שקלים" אמרינן בבכורות (נ"א ע"ב) נתנו לעשרה כהנים בב"א יצא, בזה אחר זה יצא, ורש"י מפרש דמה שאמרו בזה אחר זה יצא היינו כשנתן לכהן אחד, והרמב"ם בה' בכורים (פי"א ה"ז) כתב דאיירי בעשרה כהנים. והנה פשטות לשון הגמ' דאמרו "יצא" מוכח דאינו אלא בדיעבד, וכ"כ ק"ז בשו"ת חת"ס חיו"ד (סי' רצ"ז) וז"ל: ולפע"ד ג"ל דאין יכול לכתחלה לחלק ה' סלעים לב' כהנים, דכל שנתנה בו תורה שיעור אם מחלקו ה"ל ח"ש, אע"ג דבדיעבד יוצא ע"י צירוף, מ"מ מצוה מן המובחר לאכול השיעור בב"א או ליתן שיעור נתינתו בב"א עכ"ל, הרי מבואר דכל היכי דכתבה התורה שיעור אין לחלקם לכתחלה, וא"כ ה"ה במשל"מ גם אם ה"י כתוב שתי מנות לא היה רשאי לחלקם לכתחלה.

וכוה מצאנו ג"כ ברמב"ם בהל' שקלים (פ"א ה"ז) שכתב:

ה) אם כי דרבי יהודה נשיאה לא התכוון לשם מצות מתנות לאביונים. ודברי קבלה כמתנות לאביונים צריכה כוונה, כדכתיב הפמ"ג (סי' ס' א"א סק"ג). צ"ל דלא נתכוין לזכות בהם עד שחזר והודיע לרבי יהודה נשיאה, עיין היטב בשו"ת כת"ס האו"ה (סי' קמ"א) ובליקוטי הערות שם בשם מרן הדעת סופר, וכעת נדפס בספרו האו"ה (סי' קכ"ה), ומה שהעיר ע"ז במקראי קודש על פורים (סי' מ"ב).

א) ראה מש"כ רבינו בסימן הקודם (אות ב') ד"ה ועוד י"ל.

סימן תצה

אם יצא יד"ח משלוח מנות כשאין המקבל יודע מי שלח לו

76

נסתפקתי צמני ששלח משלוח מנות והמקבל אינו יודע מי שלח לו האם המשלח ילך בזה. וי"ל דתליא

ע ק כ י

בב"א או בזה אחר זה, דגם בב"א הוי כאילו בוא"ו ואינו אלא בדיעבד, וא"כ עיקר החידוש בגמ' הוא דגם אם מחלקו בב"א לעשרה כהנים אינו אלא בדיעבד, וכדכתב החת"ס. דקשה לפרש הסיפא דאמרו בזה אחר זה יצא איירי ג"כ בעשרה כהנים, דהרי כ"ש הוא דאם בב"א אינו אלא בדיעבד כ"ש בוא"ו אינו אלא בדיעבד. ועוד דא"כ הו"ל לברייתא לכללן יחד ולומר נתנו לעשרה כהנים בין בב"א בין בוא"ו יצא, ולמה חילקם בנפרד, ולכן ס"ל לרש"י דהסיפא (דקתני בוא"ו יצא) איירי כשנותנו בוא"ו לכהן א' דבכה"ג אינו אלא בדיעבד ודומיא דכשמחלקו לעשרה כהנים בב"א. [ולפי"ד אלו שוב אין הכרח לומר בשיטת רש"י דכתב שם הרי"ט אלגזי דכל דמחלקם בוא"ו לעשרה כהנים לא קיים מצותו עיי"ש]. ועפי"ז מובן היטב שיטת הרש"ל הנ"ל, דכל שנותנן לכהן א' צריך שיתן בב"א, דדוקא בנותן לכהן אחד איכא דין דלכתחלה לא יחלקם, אבל כשנותנן לעשרה כהנים לא שייך לומר דלכתחלה לא יחלקם בוא"ו, דהרי גם בב"א אינו אלא בדיעבד. [ועי"ע בשו"ת מהרי"א חיו"ד (סי' רס"ג), אמרי בינה דיני פדה"ב (סי' ח'), ובעה"ש יו"ד (סי' ש"ה סכ"ו) מש"כ בזה ואכמ"ל].

ונחזור לגוף דברי רבינו, הנה הרי"ט אלגזי שם העיר אברייתא הנ"ל דכל שחילקם יצא בדיעבד, ואילו בירושלמי פאה (פ"א ה"א) ומובא בתוס' חגיגה (ו' ע"ב) ד"ה שאין, מבואר דכל היכי דאיכא שיעור וחילקם לא יועיל מה שישלים אח"כ לשיעור, וכ"פ הרמב"ם בה' מעשר (פ"ג הט"ו), לענין מעשר ראשון, וכתב שם ליישב עפי"ד המל"מ בה' מתנ"ע (פ"א הט"ו) דהא דלא מועיל במה שישלים אח"כ זה דוקא כשהפריש קצת ולא היה בדעתו להשלים יותר, אבל היכי דבדעתו להפריש אח"כ ולהשלים לשיעורו בכה"ג שפיר דמי עיי"ש, ולפי"ז בני"ד במשלוח מנות כל היכי דהי' בדעתו להשלים אח"כ את המנה השניה שפיר יי"ה מצותו כשישלח את המנה השניה, אבל באופן דאיירי ביה רבינו דלא התכוון לשלוח עוד מנה, אפשר דדמי להנ"ל דלא יי"ה.

א) והוסיף אחי הגדול הרבני המופלג מו"ה שמעון שליט"א, דלפי"ז גם אם נודע לו אחר פורים מי היה המשלח, מ"מ לא יצא דבעינן שבפורים עצמו יתרבה לו אהבה ואחות, ודומיא אם יגיע לו המשלוח מנות אחר פורים, אלא דיש לחלק בזה דשאני ני"ד דסו"ס קיבלו בפורים, ומפעולה זו נמשך אהבה ואחות אחר פורים כשיודע לו מי שלח, ומן הסברא נראה דהמצוה הוא שיימשך אהבת איש לרעהו גם אחר פורים. עכ"ד הנחמדים.

מ"ע מה"ת ליתן כל איש מישראל מתה"ש וכו' ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולן בפעם אחת עכ"ל, וכ"כ הסמ"ג (מ"ע מ"ה) ובמאירי שקלים (פ"א). הרי מבואר כאן כיסודו של החת"ס הנ"ל, וכ"כ ג"כ הרי"ט אלגזי ז"ל בבכורות (פ"ח אות פ"א) דלדברי הרמב"ם אלו דיש ליתן המתה"ש בב"א, ה"ה בפדה"ב יש לכתחלה ליתן החמש סלעים בב"א, וכפשטא דלשון הגמ' והרמב"ם (שם). ועי"ע באו"ש הל' בכורים (פי"א הט"ו) מ"ש בזה. — איברא דבק"ס (שם) כתב: ואינו נותנו מעט אלא כולו כאחד בפעם אחד דכתוב לא ימעט ממחה"ש, דאי למימר שיתן חצי שקל הוה סגי לכתוב יתן חצי שקל וקאמר לא ימעט דרוצה לומר אפי' בנתינה לא ימעט מתה"ש עכ"ל, ולפי"ז מבואר להיפך דכל שליכא מיעוט כדממעטינן במחה"ש מותר לחלק הנתינה, ועי"ע בגור אריה יהודה בקונטרס המועדים (סי' כ' אות ה' ט') מש"כ טעם אחר בשיטת הרמב"ם.

איברא דבעצם דברי החת"ס מצאנו בחכמת-אדם (כלל ק"ג ס"ב) שכתב: ה' שקלים אלו נותנן לכהן א' או אפי' לעשרה בין בב"א בין בזה אחר זה, וי"א דלכהן א' צריך ליתן בב"א (דו"פ בשם רש"ל). ואע"ג דבלשון הגמ' והפוסקים שכתבו יצא משמע דלכתחלה לא יעשה כן, נ"ל דל"ד דלא יהא אלא כשאר מתנ"כ. ועיי' לעיל סי' ס"א לענין זרוע ולחיים עכ"ל. — הנה מה שציין לסי' ס"א כוונתו למה דאיתא שם בשו"ע (סעי' ט') דנותן זרוע לא' וקיבה לאחד ולחיים לשנים, הרי דמותר לכתחלה לחלק המתנ"כ לכמה כהנים. ולעני"ד אין מכאן השגה עי"ד החת"ס דהרי החת"ס הדגיש בדבריו דכל שנתנה התורה שיעור אין לחלק, וי"ל דזה שייך דוקא בפדה"ב דנתנה התורה מספר "חמשת שקלים", דכל שמחלקו לא הוי מספר חמש. משא"כ בלחיים גם אם מחלקו הרי שמו עליו ודו"ק. וכעיי"ו מצאתי ג"כ בכלי-המדה (פ' פקודי אות ד') דכתב דגם אם בקיום מ"ע איכא מצוה בח"ש, מ"מ במחה"ש דנתנה התורה מספר לא שייך בזה ח"ש.

ולעני"ד להוכיח כדברי החת"ס, מדברי החכמת-אדם גופי' שהביא משמיה דהרש"ל דלכהן א' צריך ליתן בב"א, וצ"ב בטעם הדבר לחלק בין כשמחלקם לעשרה דלא צריך שיהי' בב"א ובין כשנותנו לכהן א' צריך שיהיה בב"א, ולעני"ד י"ל דהנה רש"י הנ"ל פירש דמה שאמרו בגמ' דנתנו זה אחר זה יצא איירי בכהן א', והא דלא ניחא ליה לרש"י לפרש כהרמב"ם, היינו מטעם דכיון דכל דין זה דמותר לחלק לעשרה כהנים יי"ה על דבריו צ"ע אינו נראה אם יחלקה לטעמה הריהו

עניוהו, איך לעטס זה חין המקבל לריך לידע מי שלח לו המנה, והמשלח ולא ב. — וזוה יש ליתן עטס למה תקנו שישלחו לו על ידי שליח ג, כי לקבל מן השליח אינו צוה, כי השליח אינו ויתן לו כלום משלו, דהצעלים הם השולחים לו והם אינם רואים את המקבל, ואינו צוה ממנו.

L

סימן תצט

- א. אי מותר לישא אשה בשושן פורים.
- ב. חיוב משתה ושמחה בשני הימים לפרוים ולמוקפים מדברי קבלה הוא או מדברי סופרים.

שאלה: האם מותר לישא אשה בשושן פורים.

תשובה: דבר זה הוצא בד"מ (סי' תרל"ו אות ה') בשם מהר"י בר"ח שחכר לישא אשה צוים י"ד וצוים ט"ז צין צוים צין צלילה, ואף צ"ג שהיא תענית אסתר ג"כ אסור מפני שהסעודה תהיה צלילה (שצוים אסור לאכול מפני התענית), והטעם דאסור מפני שאין מערבין שמחה בשמחה. והד"מ כתב כי לא שייך ערוז שמחה בשמחה פורים, דגבי רגלים כתיב ושמחה צהגך ודרשין מזה צמוע"ק (ח' ע"ב) צהגך ולא צהשתך, וצפורים לא כתיב רק משתה ושמחה ולא כתיב ושמחה צפורין, וכלל מאי דמשמע סגי ליה. ולפי עטס זה סובר שגם צני הפרזים חייבים בשמחה צוים ט"ז מדברי קבלה, ומ"מ שרי לישא אשה. אבל למה שצ"ח עוד ראוה לדבריו מהא דליתא צמגילה (ה' ע"ב) תני רב יוסף שמחה ומשתה, שמחה מלמד שאסורים צהספד משתה מלמד שאסור צהתענית, ומטעם זה פסקו רבים דלצילית נרהג בו, יעווי"ש צר"ן

[ד' ע"א מדפי הר"ף ד"ה ומדלמרי"ן מכל שכן דמותר לישא אשה, ולפי"ז יום ה' כיום צ' שאינו חייב בשמחה, רק שאסור צהספד ותענית, ועווי"ש צד"מ צאריות, שהצ"ח יש אסרין ויש מתירין לישא אשה. וכן נראה מדברי הוס' (שם) ד"ה שאסורים, שהצ"ח מרשיי צצפורים חייב צהצלות, מדתני רב יוסף מלמד שאסורים צהספד, אי"כ אינם מחוייבים בשמחה. והנה הר"ן (שם ג' ע"ב מדפי הר"ף) ד"ה חלל, צעלמו הרגיש דכיון שקרא דימי שמחה ומשתה חתיה רק שאסורין צהספד ותענית, לפי"ז עיקר חיוב דסעודה יתירה דאמר רבא (שם ז' ע"ב) מחייב חייב לצסומי צפוריה, אינו חלל מלוא דרצן צעלמא.

ותמוהין דברי הר"ן, וגם על רש"י קשה מאד, הלא כמה פעמים כתוב צמגילה יום משתה ושמחה, דמשמע מפשטות הקרא צצעיין משתה ושמחה ממש, ועוד מהא דדרשין צגמ' (שם צ' ע"ב) מזכרים ונעשים, מקיש עשיה לזכירה, ואם נימא שהיוב סעודה צפורים אינו מתקנה מרדכי והצ"ח, ואינו אסור חלל צהתענית והספד, מאי עשייה איכא, דהא כדי שלא יהיה צהתענית סגי למוטעס מדי, ודוחק גדול לומר שזה הוא בכלל עשייה. וגם דוחק לומר שעיקר עשייה קאי אמשלוח מנות ומתנות לאציונים, דהא כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות ומתנות לאציונים, אי"כ קאי בעשייה על כולם. ועוד קשה דהא רבא גופיה אמר (שם) סעודה פורים שאכלה צלילה לא ילא ידי חובתו, מ"ע ימי משתה ושמחה כתיב, כרי חזיין חיוב סעודה מקרא הכ"ל א.

ולדעת, רב יוסף דריש משמחה ומשתה מלמד שאסורין צהספד ותענית, הא דריש לה מקרא (אסתר ט' י"ט) דכתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ודריש לה ג"כ יו"ט מלמד שאסור צעשיית מלאכה, אבל רבא דאמר סעודה פורים

ע ק ב י ס ו פ ר

מעצמו לא הוי מצי משוי שליח דכל מידי דלא מצי עביד מדינא ודאי לא משוי שליח ואיך קראו שליח עכ"ל. ולענ"ד אפשר לפלפל בזה דיש לחלק בין מידי דאין עשייתו דוקא ע"י שליח, בזה אמרינן דכל מידי דלא מצי עביד לא מצי משוי שליח, משא"כ במצות משלוח מנות, אם נימא דכל תיקון מצותו הוא דוקא ע"י שליח, הרי הקפידא היה דהוא לא יקיימנו אלא בכה"ג, ולא שייך לומר כנ"ל. [וע"ע ברמ"א אה"ע (סי' קכ"ג ס"א) דלכתחלה לא יכתוב הגט בעצמו אלא ע"י אחר, ובדיעבד מהני עיי"ש] שו"ר שכסברתינו הנ"ל כבר נמצא בספר דבר אברהם ח"א (סי' י"ג אות ד'). — אלא צדק הגרש"ק ז"ל, דלדברינו הנ"ל קשה מה הוכיחו בגמ' קידושין (כ"ג ע"ב) דכהנים שלוחי דרחמנא, דאי אמרת שלוחי דידן ניגהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי, ולדברינו הנ"ל הא איכא למימר דשאני התם דכהכי מצותן. [וע"ע שו"ת הת"ס חיו"ד (סי' רצ"ג) ד"ה ואומר].

ב) זכה רבינו לכוון לדברי אביו הגאון בשו"ת כת"ס חאו"ח (סי' קמ"א אות ב') שג"כ כתב דתליא בב' טעמים הנ"ל עיי"ש.
ג) כן מוכח מדברי החת"ס בחי' למסכת גיטין (כ"ב ע"ב) ד"ה ותא לאו, וז"ל: דע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו ר"ל בר שליחות כמותו, אבל שליח אפי' קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו, נפ"מ היכא שהקפידה התורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמותו, לזה בעינן דין שליחות, דאל"ה לא הוי כמותו, אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים עכ"ל. [ועיין בנתיבות (סי' רמ"ד סק"א)]. וכבר האריכו בזה האחרונים, עיין בשו"ת מהר"א חאו"ח (סי' ר"ז), ושו"ת בנין ציון ח"א (סי' מ"ד), וספר המקנה להגה"צ מפאקס ז"ל ח"ב (ר' ע"ב).

וראיתי להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בשו"ת האלף לך שלמה ח"א (סי' שפ"ג) דכתב בפשיטות דבמצות משלוח מנות לא בעינן שישלחנו ע"י שליח, אלא יכול למסרו בעצמו, וכתב: ואין לומר דדוקא ע"י שליח, זה אינו דאם לא הוי מצי עביד

א) עיין שו"ת בנין שלמה (סי' ג"ח) ד"ה ואכן.

כה אחר שקרא המגלה, כורכה פלה ומניחה לפניו ומברך ברכת "הרב", דגנאי הוא שהמגלה תהיה מנחת פך. ואפלו התחיל כבר ואמר "ברוך אתה", כיון שלא אמר השם, יפסיק ויכרך ואחר כך יחזור ויתחיל. אבל אם כבר אמר השם, צריך עיון אם יחזור לתחלת ברכה בשביל זה (עיי' אליה-רבה תר"ץ):

כו אם נשתתק הקורא באמצע המגלה וצריך אחר לקרות, אינו צריך לברך, שהרי כלם יצאו בברכתו (והמגן-אברהם כתב דצריך לחזור לראש, אבל אליה-רבה כתב דמתחיל ממקום שפסק דלא דמי לתורה, דהתם המברך מברך לעצמו ולא להוציא הצבור, מה שאין כן הכא שמברך להוציא הצבור ודמי לשופר, ודבריו נכונים בטעמם):

כז בברכת "שהחינו" של יום, יכון גם על מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים. ומכל מקום אם אין לו מגלה, אין מברך "שהחינו" בשבילם, דזה נוהג גם בשאר ימים:

כח חייב כל אדם אפלו עני המקבל צדקה, לתן לפחות שתי מתנות לשני עניים, דהיינו מתנה אחת לאחד, וכן לשני, דכתיב (אסתר ט', כ"ב): "ומתנות לאביונים", משמע שתי מתנות לשני אביונים. ואין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט יד לטול, נותנים. ואם הוא במקום שאין עניים שם, יכול לעכב מעות פורים עד שיבואו עניים, או שישלחם למקום שירצה:

כט חייב כל אדם לשלח על-כל-פנים לאדם אחד שתי מנות, כמו שכתוב (שם): "ומשלח מנות איש לרעהו" משמע שתי מנות לאחד. וכל המרבה לשלח לרעים, הרי זה משבח. ומכל מקום מוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלח מנות, שאין שמחה גדולה ומפאך אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות, ודומה לשכינה, שנאמר (ישעיה נ"ז, ט"ו): "ולתחיות לב נדבאים" (רמב"ם):

ל כיון שכל הנס היה על ידי יין, כי בתחלה נטרדה ושתה על ידי משתה ובאה אסתר, וכן ענין המן ומפלתו היה על ידי יין, ולכן חייבו חכמים להשתפר, ולפחות לשתות יותר מהרגלו, כדי לזכר הנס הגדול. ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות בנטילת ידים וברכה וברכת המזון, או שלא יתפלל מנחה או מעריב, או שינהג קלות ראש, מוטב שלא ישתפר, וכל מעשיו יהיו לשם שמים:

לא לא נקרא מנות אלא דבר שראוי לאכל כמות שהוא בלי תקון, כגון בשר ודגים מבשלים, ולא חיי, או מיני מתיקה או פרות או פוס יין ומי דבש וכיוצא בו (נראה לי, דמירושלמי פרק קמא סוף הלכה ד' משמע, דאם שלח לעני דבר מאכל יצא משום מתנות לאביונים ולא משום משלוח מנות, דגרסינן שם: "ר' יודן נשיאה שלח לרבי הושעיא רבה חדא עטם וחד לגין דחמר, שלח ואמר לו, קיימת בנו ומתנות לאביונים, חזר ושלח לו חד עיגל וחד גרב דחמר, שלח ואמר לו, קיימת בנו ומשלוח מנות", משמע מזה דמתחלה ששלח לו מתנה קטנה הוא

יבא אור יי חנון מאונת צד

כדרך שנותנים לאביונים ואחר כך כששלח לו מתנה מרובה אמר דהו משלוח מנות, משמע מזה שאם שולח דבר פחות לעשיר* אינו יוצא בזה ידי משלוח מנות):

לב סעודת פורים היא מצוה מדרבנן, ותיב לאכל ולשתות ולשמח. ועל-כל-פנים צריך שתהיה הסעודה ביום, וכן משלח מנות ומתנות לאביונים, כדכתיב (שם): "מי משתה וכו'. ובברכת המזון מזכיר "על הנסים". ואם שכח אפלו היה בסעודה ראשונה שאכל ביום, אינו חייב לחזור (אליה רבה בשם תרומת-הדשן סימן ל"ח, וכן נראה לי דכן משמע בירושלמי פרק ג"ש, הלכה ד'). ואם התחיל לאכל מבעוד יום ונמשכה בלילה, אף-על-פי כן מזכיר "על הנסים". ואם חל בערב שבת וקדש בתוך הסעודה, מזכיר אם לא התפלל עדין. אבל אם כבר התפלל, אינו מזכיר. ונראה לי, דלפי מה שנתבאר לעיל כלל קי"ח סימן ד' דאם אכל בלילה, חייב להזכיר של עכשיו, ואם כן הוא הדין בשבת היאך יאמר תרתי דסתרי, וכינן דאין הזכרת "על הנסים" חמור כל כך. לכן יאמר רק של שבת:

לג גם נשים חייבות במשלח מנות ומתנות לאביונים. ומכל מקום אשה שיש לה בעל, סומכת שבעלה משלח בשבילה, ואינו נכון, אלא יש להחמיר:

לד פורים מדינא מתר במלאכה, דאף-על-גב דכתיב "משתה ושמחה יום טוב", מכל מקום לא קבלו עליהם לעשותו יום-טוב. ומכל מקום אחרי זה נהגו מעצמם במקצת מקומות שלא לעשות בו מלאכה. ובמקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין, והעושה אינו רואה רוח מאותה מלאכה. ואנו נוהגין שלא לעשות מלאכה אלא לצורך פורים או על ידי נכרי. ומכל מקום מתר לכתב אפלו אגרת שלום, וכן פנקס חובותיו וכל דבר שאינו צריך עיון גדול, וכל שפן לכתב דבר מצוה:

לה כל מצוות פורים אינו נוהג אלא ביום י"ד להקורין בו ביום, או בט"ו להקורין בו. אבל של זה בזה, אינו נוהג. ומכל מקום נוהגין בשמחה ומשתה קצת בשני הימים. אבל אינו מדינא כלל וכלל, דהא כתיב (שם שם, כ"ח): "נזכרים ונעשים", ואתקש "עשיה", דהינו: השמחה ל"זכירה", שהיא הקריאה:

לו שני ימים י"ד וט"ו אסורים בהספד ותענית. ונחלקו הפוסקים אם נוהג בו אבלות, מדכתיב "שמחה". ולכן אבל תוך שבועה יזהר בכל דיני אבלות, חוץ מנעילת הסנדל ושיבה על גבי קרקע, שהוא דבר שרואין הכל. וכל שפן בדברים שבצנעה,

גרסאות וציונים:

* סעיף ל"א: "שם שולח דבר פחות לעשיר אינו יוצא בזה", הדברים כאן בסיפא נראים כקשים להולמם עם הרישא, ונראה לכאורה שיש שני דינים: עשיר מצד המשלח, שאינו יוצא בפחות מהראוי למשלח, ועשיר מצד המקבל, שצריך לשלוח לפי הראוי למקבל, ואינו יוצא בדבר שאינו ראוי לו. ומראה מקום הראה לנו אחד מגדולי ירושלים שבעל השדה-חמד מערכת פורים, סימן ח', בדין משלוח מנות, דן בדברי החייאדם בענין זה לפי גרסת הירושלמי, (ויעיין שם באריכות):

נוהג. וכל שפן המגלה, מוטב, ובשחרית ילך

לו האבל חיי במתנות לאביו שמחה. אבל או אין בעיר רק

לח מי שמח יאכל בשר ויש שמע ותפלה, ושמע ויתפלל וולקרותה בלא כדין אבל (ועי

לט מתר לע בשמחה. וכל ג"ג:

מ יום י"ד ונוהגין בהם. ונוהגין כן. מפל "על הנסים":

מא מי שאר הבאים אחריהו ונראה לי, דאוו שכתב ביס-של היא סעודת מ:

רא דברי היס ר' יעבץ לא הו דסבירא ליה ל דקימא לן בטג כדאימא בירוע שלא להתענות ישראל, אבל כ

שיל"ת

ספר

שאלות ותשובות כתב סופר

השלם המפואר

מרבינו גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, חסידיא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו **אברהם שמואל בנימין סופר** זצוק"ל
אב"ד וריש מתיבתא דק"ק פרעסבורג המעטירה, ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

מהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים,
בתוספת תיקוני טעויות על פי הגהה מדוייקת, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות

◆ ◆ ◆
ליקוטי הערות

יוצא לאור על ידי מכון להוצאת ספרים והקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשע"ד

הוא שמח וטוב לב, אם כן גם סעודה מותר כן נראה לי, ולפי זה אפילו לטעמא דאין מערבין ליכא קפידא מטעם הנ"ל, דאין כאן עירוב שמחה דסגי בחד שמחה, ובלבד שיהיה שמח בפורים, ואם כן גם סעודה שרי, הקצרתי והבן.

וכתב בדרכי משה שכן עשו גאוני קמאי מעשה, ובברכי יוסף (ס"ק ק"ג) מביא מתלמיד פר"ח הג' מהר"י שהורה נגד רבו להתיר, ובשערי תשובה (ס"ק י"ג) כתב שכן פשט המנהג במדינת פולין, והגם שכדומה לי שבמדינתנו לא נהגו ולא נתפשט, מכל מקום נלפע"ד מאן דמקיל וכל שכן בשעת הדחק כבנדון שלנו לא הפסדידי, מכל מקום אין מורין לעשות סעודה כמו שכתבנו בשיטת המחבר, וגם אין במניעת סעודה שעת הדחק, וה' ירוח וירחיב לנו ולבנינו דורש טוב לעמו ושלום לכל זרעו.

הכ"ד אוה"נ דש"ת חותם בברכת שמחת פורים.

פ"ב יום ג' לסדר ואתה תצוה תרך לפ"ק.

הק' אברהם שמואל בנימין בה"ג מהרמ"ס זצ"ל

ושמואל דס"ל דגם בלי סעודה איכא משום אין מערבין, לא קשיא דלא קמ"ל דאין נושאים בפורים, לדידיה בלאו הכי מוכח ממתני' דוקא במצוה דאורייתא אין מערבין, [אבל מצוה דרבנן] והוא הדין נמי פורים מדברי קבלה דמערבין, ולדידן דגם בדרבנן אין מערבין, אתי שפיר דלא קמ"ל פורים, דמותר לישא בלי סעודה מיהת מה שאין כן במועד, ואתי שפיר, והמחבר סתם וכתב נושאים בלי סעודה, וסמך על מה שכתב בא"ע סי' ס"ב דנושאים כמה נשים, אבל סעודה לכל אחת, וכן סמך על מה שכתב בסי' (מקמ"ו ס"ב) מארסין בלי סעודה.

ועיין דרכי משה (ס"ט) שנתן עוד טעם לשבח, דשאני פורים דמצוה שיהיה שמחה ומשתה, וגם בשמחה שבאה לו על ידי אשתו סגי, ויש להעמיס כן בכוננת רשב"א בחגיך אבל פורים לא, יש לומר כוונתו דכתיב בחגיך שיהיה חוגג ושמח בחג עצמו, ולא מהני שמחה בדבר אחר, דדוקא שמחת החג בעינן, אבל בפורים כתיב שמחה ומשתה שיהיה ביום ההוא שמח וטוב לב, והרי

סימן קלט

אם אפשר לקיים

משלוח מנות ומתנות לאביונים יחדא

ה' עמך גבור החיל ה"ה גיסי תלמידי חביב נפשי הרב המאה"ג לממשלת התורה חריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה זלמן סג"ל שפיטצערב נ"י דיין מצוין בע"מ וויען יע"א.

משלוח מנות, אם יוכל לצאת בזה תרתי כשמתכוין גם למתנות לאביונים, היינו בצירוף שנותן עוד

76 גי"ה קבלתי, ונפשך היפה בשאלתך מי ששולח לעני מיני מאכל ומשתה שיוצא בו ידי

משמע שהתיר רק בשעת הדחק, וצ"ל דכונת מרן באופן שאינו יכול לעשות הנישואין בט"ו אלא בי"ד ויל"ע בזה.

א. דן אם אפשר לקיים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים בנתינה אחת לעני, מוכיח מסוגיא במגילה דיוצא בבת אחת שניהם, מביא דבטורי אבן הוכיח

יד. הנה לשון השאלה היה להתיר לעשות נשואין באחד מימי הפורים כמ"ש בתחילת התשובה, ובפשוטו נראה דאם יכול לעשות בט"ו, עדיף לעשות בט"ו שאינו פורים לרוב העולם, מאשר לעשותו בי"ד דעיקר חיוב משתה ושמחה איכא בי"ד ולא בט"ו, וא"כ בודאי יש לחוש לדעת המג"א וסייעתו שאוסרים, ומכל לשון מרן הכא

מתנה לעני אחר, או נימא דבעי לשלוח דוקא משלוח מנות בפני עצמו, וב' מתנות לב' אביונים בפני עצמו, אלו דבריו ג.

← **בהשקפה** ראשונה היה נראה לי, כי דבר זה מבואר בש"ס מגילה ד' ע"ב, דשלח ליה רבי אושעיא קיימת בנו רבינו משלוח מנות ומתנות לאביונים, הרי מבואר דיוצא בכהאי גונא ב' מצות כאחד, וכאשר בינותי בספרים מצאתי בטורי אבן שם (ד"ה קיימת) שנתעורר על זה, וכתב דמשמע דיוצא ידי שניהם משלוח אחד בצירוף נתינת מתנה עוד לאחד, ושוב מביא מירושלמי (ס"פ פ"א ה"ד), דנראה דאינו יוצא רק או מתנות לאביונים או משלוח מנות, ונדחק בש"ס דילן דאו או קאמר עיין בו.

→ **ונלפע"ד** בכוונת ש"ס דילן על פי המבואר בשו"ע [רמ"א] או"ח סי' תרצ"ה (ס"ד), אם אין רוצה לקבל יצא המשלח, ובפרי חדש שם (סק"ד) תמה מנא ליה הא, וכבר תמהו"ה על הפר"ח שהוא בעצמו כתב כן ביו"ד סי' ס"א (ס"ק מ"ג), לענין מתנות כהונה דיוצא כשאין הכהן רוצה לקבל, ויש לומר דשלח לו רבי יהודה נשיאה לקיים בו משלוח מנות, והוא לא רצה לקבל ממנו עבור שלוח מנות, והמשלח כבר יצא ידי חובתו, והחזיק ר' אושעיא בהנשלח עבור מתנות לאביונים, ושלח לו קיימת בנו רבינו משלוח מנות ומתנות לאביונים.

→ ומדויק הלשון קיימת בנו שעל ידי קיימת שניהם, לאשר אני מחזיק בו רק למתנות לאביונים,

דתרווייהו מדברי קבלה, מחדש דכבת אחת אסור אף מצוה דאורייתא ודרבנן, ומשום כן אין ליתן מתנות לאביונים ממעות מעשר, ובדיעבד שעשה שניהם יחדיו מסתפק ומצדד שיצא בדיעבד.

ב. נולד באובן-ישן בשנת תקפ"ו לאביו רבי יעקב דוד הלוי שפיץ, למד גם אצל הגאונים המהר"ם שיק והמהר"ם א"ש, נשא את בת מרן החתם סופר. שימש כרבנות בווען ובשנת תרל"ב הוכתר כאב"ד קהלת החרדים "עדת ישראל" (שיף-שוהל) בווען בה כיהן עד לפטירתו כ"ו כסלו תרנ"ד, מנו"כ בפרעשבורג, מח"ס תקון "שלמה-שמלת בנימין".

עוד לו תשובות: יו"ד סי' פ"ז, חו"מ סי' י"ג. ג. מדברי מרן נראה דפשיטא ליה דיוצאים יד"ח משלוח מנות בנתינה לעני, וכל ספיקתו הוא רק אי יכול לקיימו בנתינה אחת בהדי מתנות לאביונים, אולם יעויין בדרשות חת"ס דרשות לפורים (ח"א עמוד קל"ז ד"ה נש"ס) שכתב, וז"ל, אבל מי שאין לו סעודה א"כ כל מה שנותנים לו הו"ל מתנות לאביונים וק"ל עכ"ל. ומבואר דבעני א"א לקיים משלוח מנות.

ד. דשם איתא ר' יודן נשייא שלח לרבי הושעיה רבה חדא עטס וחד לגין דחמר, שלח וא"ל קיימת בנו ומתנות לאביונים, חזר ושלח ליה חד עיגל וחד גרב דחמר, שלח וא"ל קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו.

ה. כן תמה בכרכי יוסף שם (סק"ה).

מדברי הירושלמי שאין יוצאים כה"ג, מיישב סוגיא דמגילה דלא רצה המקבל לקבלו לשם משלוח מנות אלא לשם מתנות לאביונים, מוכיח מזה כדעת המחבר דהיכי דלא רצה המקבל לקחת יצא יד"ח משלוח מנות, מיישב בזה דאין סתירה בין הבבלי לירושלמי, מביא דעת מהרי"ל דאין יוצאים יד"ח מתנות לאביונים במעות מעשר, מבאר דמה"ט נמי אין יוצאים משלוח מנות ומתנות לאביונים יחד, מחלק דמשלוח מנות שאני ואפשר שיוצאים אף במעות מעשר, מפרש טעמא דהירושלמי משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, דעת הרמב"ם דבמצוה דאורייתא ודרבנן, וכ"ש שני מצות דרבנן אין בזה משום חבילות, לפי"ז משלוח מנות ומתנות לאביונים או מעות מעשר יכול לעשות יחד, דעת תוס' דבדאורייתא ודרבנן יחד יש משום חבילות, מחדש דבתרי דרבנן מודים התוס' דשרי, מחדש דמצוות מדברי קבלה דינם כדאורייתא, ולפי"ז אסור לעשות משלוח מנות ומתנות לאביונים יחדיו, אך שרי לשלוח משלוח מנות ממעות מעשר דמדרבנן הוא, מחדש דבעושה מצוה דרבנן קודם מצוה דאורייתא אסור אף להרמב"ם, מביא ראיה לזה מסוגיא ערוכה בפסחים, מחדש דלרמב"ם בבהמ"ז אף אם אכל שיעור דרבנן נמי דינו כדאורייתא, ודעת התוס' ורשב"ם דבשיעור דרבנן חשיב כמצוה דרבנן, מיישב בזה קו' מהרש"א על תוס' ורשב"ם בפסחים, להלכה מסיק דמשלוח מנות ומתנות לאביונים אין לעשות יחד

לשמח העני ביום השמחה במה שיתן לו, ולכן גם שאינו מחסר משלו כלום, דבלאו הכי צריך לתת המעשר לעניים, מכל מקום אפשר שיוצא בפורים במצות נתינה, כי משמח לעני שנתן לו מה שהיה יוכל ליתן לאחר, סוף כל סוף העני המקבל שמח לבו ביום טוב הוא בטוב לב, ומהרי"ל השיב דאינו יוצא בו גם אם טובת הנאה ממון, מפני שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, וצריך לומר דמהרי"ל פשיטא ליה דמתנות לאביונים היא מצות צדקה ככל צדקה, ובפורים מצות היום הוא ביחוד לתת ביום זה, ולכן אינו יוצא בדבר שבחובה כמעות מעשר שאין נותן משלו כלום.

→ ויש לומר מצות משלוח מנות שאני שהיא בין לעניים בין לעשירים, וכתב הר"ן מגילה"י כי כן דרך אוהבים ששולחים זה לזה מסעודת שמחה, ויש לומר דיוצא במשלוח מנות לעני, כששולח לו עבור מתנות לאביונים ומשלוח מנות, דמשמח לב העני כששולח לו מנות ומקרב ליה הנייתא, וגם במעות מעשר כשקונה מיני מאכל ומשלחו לעני בפורים, אפשר שיוצא בו מצות משלוח מנות, וצל"ע לדינא.

→ ויש לי מקום עיון אם יש בזה משום אין עושין מצות חבילות, לצאת משלוח מנות ומתנות לאביונים בבת אחת, או לקיים משלוח מנות במעות מעשר, ואפשר לו בלאו הכי. ואפשר שזהו טעמא דירושלמי, דמשמע מדשלח לו קיימת בנו רק מתנות לאביונים ומשלוח מנות לא יצא, ויש לומר בדיעבד אם מתכווין לשניהם

ובלתי ספק רוצה אתה בכך, ממילא קיימת תרתי על ידי, ובירושלמי ששלח לו קיימת בנו מתנות לאביונים, לפי הירושלמי לא כך היה המעשה, אלא ששלח לו ר"י נשיאה לקיים מתנות לאביונים וקבלו, וחזר ושלח לו משלוח מנות וקבל, ומזה ראייה לדינו של המחבר כשאינו רוצה לקבל כבר יצא המשלח ידי חובתו, עיין [א].

← **ונראה** לי הא דשלח ליה קיימת מתנות לאביונים פשיטא, נראה לי להודיע כי אינו יוצא משלוח מנות בזה רק מתנות לאביונים, וכשהדר שלח ליה נראה לי דר"י נשיאה פעם שנית שלח לרבי אושעיא, ושלח ליה קיימת בנו משלוח מנות, דלא נימא דמשלוח מנות דוקא לעשיר ולא לעני, ועיין טורי אבן (סז) שנדחק בירושלמי מאי קמ"ל, ולמה שכתבתי מיושב הכל על נכון, ואין מחלוקת בין התלמודים ועל מקומם יבואו בשלום, ועיין.

← וטעמא דמלתא דאינו יוצא שתיהם בשלוח אחד ובדבר אחד, נראה כמו שכתב מהרי"ל סי' נ"ו שבמג"א סי' תקצ"ד (סק"ב), דאינו יוצא מתנות לאביונים במעות מעשר, ושם נאמר טעמא גם אם טובת הנאה ממון, כל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין עיין שם, והכי נמי אינו יוצא משלוח מנות ומתנות לאביונים בדבר אחד, כי כל אחד מצוה בפני עצמו, וצריך לקיים כל אחד בדבר אחר כן נראה לי.

ויש לעיין ולחלק דלמעין במהרי"ל היה ספיקת השואל, די ש לצדד דיוצא במעות מעשר, דאין במתנות לעניים משום מצות צדקה, אלא

— — — — —

בפנים עכ"ל. ומבואר דצריך אדם אחר שלא קיבל ממנו מתנות לאביונים, וצ"ע בטעמא דהטור"א.
ח. עיין לעיל סוסי' קל"ז ד"ה עוד נ"ל שכתב כעין זה, וז"ל, ולקיים מצות משלוח מנות מן הסעודה אשר הכין לו כמו שכתב הר"ן עכ"ל. ועיין בהערה שם, וכ"כ בשו"ת שאילת יעקב (סוף סי' נ"ט) שכתב כן עפ"י זכרוננו, אבל אינו שם, אלא שמרן הסביר לעצמו כן את דברי הר"ן.

ו. וכ"כ מרן בתשובה לקמן סי' קמ"א ד"ה ולפע"ד.
ז. ולפי"ז ברור דאם חוזר ונותן לאותו עני משלוח מנות דיוצא, אולם יעויין בטורי אבן הנ"ל שכתב בסו"ד, וז"ל, ואי אפשר לקיים ב' מצות הללו, אלא ע"י ג' בני אדם ב' מהם אביונים, ואחד בין עשיר ובין אביון עכ"ל. וכ"כ באבני שהם שם במגילה שכתב בסו"ד"ה אלא, וז"ל, ואי אפשר לעולם שיקיים ב' מצות הללו, אלא ע"י ג' בני אדם אבל ע"י ב' לא וכמו שכתבתי

ק"ב ע"ב ד"ה שאין אומרים וכו', פלפל שם אם יכול לומר בהמ"ז וברכות נשואין על כוס אחד, ולרמב"ם נראה פשוט דמברכין, דברכת המזון דאורייתא וברכת נשואין דרבנן, ועל כרחק תוס' לית ליה כרמב"ם, ועיין בשו"ע אבן עזר סי' ס"ב סעיף ט' ב' דעות, והם ב' דעות שבתוס' אם יש בזה משום חבילות, כיון דשניהם מענין אחד, אבל לולי זה הוי משום חבילות, הגם דברכת נשואין דרבנן, ואפשר יש לומר דמכל מקום מודה ליה לרמב"ם בתרתי דרבנן דליכא משום חבילות, ולא פליגי רק בחדא דאורייתא וחד דרבנן, דלרמב"ם דוקא בשתייהם של תורה, ולפי זה לצאת משלוח מנות ומתנות לאביונים, או לצאת משלוח מנות במעות מעשר, גם לתוס' ודעמיה ליכא משום חבילות.

→ **שבת** וראיתי אפשר הרמב"ם לאו דוקא שנים דאורייתא ממש קאמר, אלא גם כל שהוא מדברי קבלה איכא משום חבילות, ולא בא לאפוקי רק חד דאורייתא וחד דרבנן וכל שכן תרתי דרבנן, ולפי זה אין כאן מחלוקת בין רמב"ם לתוס' ויתר ראשונים, דהא ברכת נשואין מדברי קבלה, מקרא דבועז ילפינן עיין ריש כתובות ז' ע"ב, ועיין בתוס' שם ד"ה שנאמר וכו', דכתבו לבסוף דהך דרש דמסכת כלה מרבקה אסמכתא הוא, נראה דילפותא מבועז ילפותא גמורה היא, ולכן ס"ל לתוס' דאיכא משום חבילות, אבל בדאורייתא ודרבנן ממש אפשר מודה תוס' לרמב"ם דליכא משום חבילות יא.

בבת אחת יצא, אלא שאין נכון לעשות כן לכויין לשנים משום חבילות, ולכן שלח לו קיימת בנו רבינו מתנות לאביונים לבד, כי מסתמא לא לצאת ידי שניהם התכוונת דאין עושין מצות חבילות, וגם אני לא קבלתי רק למתנות לאביונים ולא עבור משלוח מנות, ממילא לא קיימת רק מתנות לאביונים [ב].

ואחר עיון קצת נלפע"ד דתליא בשיטות ראשונים, אם בדרבנן שייך גם כן משום אין עושין מצות חבילות או לא, עיין רמב"ם פכ"ט מהלכות שבת הלכה י"ג וז"ל, דמצות קידוש ומצות ברכת המזון ב' מצות של תורה הם, וכתב במגדול עוז (טס ד"ה ואס), דרמב"ם בא להורות דבמצות אחת דרבנן ואחת דאורייתא ליכא משום חבילות, דוקא בב' מצות של תורה, ולפי זה כל שכן בב' מצות דרבנן דליכא משום חבילות [א].

אם כן במצות משלוח מנות ומתנות לאביונים, דשניהם לאו דאורייתא ניהו ליכא משום חבילות, ולצאת משלוח מנות ממעות מעשר, הלא מצות מעשר כספים לכל היותר היא מצוה דרבנן, עיין ט"ז יו"ד סי' של"א ס"ק ל"ב, ועיין תשובת חת יאיר סי' רכ"ד, ועיין תשובת שב יעקב בסי"ט, והו"א תרתי מצות דרבנן של מעשר ומשלוח מנות, דלית ביה משום אין עושין חבילות.

← **וכל** זה לפי שיטת הרמב"ם, אבל תוס' נראה לי דלא ס"ל כוותיה דרמב"ם, דהא בפסחים

זה בלא זה כדאמר בכתובות וכו', ועוד דנהגו לקרות כתובה בינתים והוי הפסק וכו' עכ"ל. ומבואר דגם בברכת אירוסין ונישואין ס"ל לתוס' דיש משום חבילות, ובפשוטו נראה דברכת אירוסין אינו מדברי קבלה, וכן מוכח בתוס' כתובות שם, דקרא דבועז איירי בברכת נישואין ולא בברכת אירוסין עיי"ש, וא"כ אכתי מוכח מדברי התוס' דיש חבילות אף בדאורייתא ודרבנן.

שו"ר דלק"מ לפמש"כ מרן לקמן ד"ה ודע, דבדאורייתא אחר מצוה דרבנן מודה הרמב"ם דאסור עיי"ש מילתא בטעמא, ולפי"ז א"ש דברכת אירוסין

ט. לא מצאנו שם, וכנראה הכונה לשבות יעקב דשם בח"ב סי' פ"ה דן בדין זה.

י. מבואר בדברי מרן דפשיטא ליה דתרי מצות דרבנן קיל טפי מחד דאורייתא וחד דרבנן, ואף תוס' חולקים בחד דאורייתא דאסור מודים דבתרי דרבנן שרי, אולם יעויין לעיל סי' כ"ו (ד"ה ולפמ"ש ד"ש) כתב מרן להיפך, דאף הרמב"ם מודה דבתרי מצות דרבנן אסור, והוכיח כן מסוגיא ערוכה בברכות עיי"ש.

יא. הנה בתוס' שם בסו"ד כתבו וז"ל, וברכת אירוסין ונישואין נהגו לומר על שתי כוסות, וטעמא דרגילים

ויש לי ראייה מהימנא לזה מכח קושיא עצומה, ששמעתי כד הוינא טליא מפה קדוש של אבא מאוה"ג זצ"ל, והיא כתובה בכתבי קודש שלו בפסחים ק"ב ע"ב"ג, דמקשה ש"ס מיקנ"ה הא איכא משום חבילות, ולשיטת הרמב"ם בחד דרבנן ליכא משום חבילות, ולשיטת הרב המגיד קידוש יום טוב דרבנן, אם כן לא מקשה ש"ס מידי דהרי הבדלה דאורייתא, וקידוש יום טוב דרבנן, ולא מצא מענה לקושיא זו רק בדוחק, והיא קושיא עצומה.

ועל פי מה שכתבנו דוקא אם ראשונה דאורייתא ושניה דרבנן ס"ל לרמב"ם דליכא משום חבילות, לפי זה לא קשה מידי, דהא ביקנ"ה אומר קידוש דרבנן תחלה ואחר כך הבדלה דאורייתא איכא משום חבילות, והדברים מוכרחים ונכונים בעזה"י [ד].

→ **ובמאי** דכתיבנא מצאנו מקום יישוב לקושית מהרש"א פסחים שם (ד"ה פירוש), על תוס' ד"ה ונמרינהו תרוייהו וכו' דלר' יוסי פריך"י, דלר' יהודה כיון דברכת המזון על סעודת חול, וקידוש על סעודה הבאה אין לומר תרוייהו אחדא כסא, וכעין זה ברשב"ם שם (ד"ה ולימריהו), והקשה מהרש"א מי הכריחם לזה, דלמא עד דחידש ש"ס דאין עושין מצות חבילות, גם לא ידע לחלק בין חדא מלתא לתרתי מלתא, ושפיר פריך נמי לר' יהודה.

ולפי מה שכתבנו נראה לי בשנקדים דצריך להבין לרמב"ם, איך כתב בפשיטות מבהמ"ז וקידוש כיון דשניהם מדאורייתא, תינתן בשאוכל

ואקדים, ותירוץ זה תירץ ג"כ הגאון מוה"ר אהרן פולדא זצ"ל בתשובתו לחת"ס בשו"ת חת"ס החדשות שם. יד. שם איתא תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום, מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום, ושני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך, גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום.

ולפי זה יש לומר מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים דשניהם מדברי קבלה איכא משום חבילות ואפילו לרמב"ם, אבל לצאת ידי משלוח מנות במעות מעשר דאינו רק מדרבנן ליכא משום חבילות ואפילו לתוס', ועיין.

← **ודע** דנלפע"ד דלא ס"ל לרמב"ם דאחד דאורייתא ואחד דרבנן ליכא משום חבילות, רק בשעושה הדאורייתא תחלה ואחר כך דרבנן, כבהמ"ז וקדוש שעושה שניהם בכוס אחד בזה אחר זה, ואי הוי קדוש דרבנן ליכא משום חבילות, ונפקא מיניה בקדוש יום טוב שהוא מדרבנן, כמו שכתב הרב המגיד שם (סי"ח), ומביאו המג"א (סי' רע"ב סק"ב), אבל כשעושה הדרבנן תחלה ואחר כך הדאורייתא איכא משום חבילות.

ואימא מלתא בטעמא, למה שכתבו תוס' בסוטה (ס' ע"ב ד"ה וסא) דטעמא דאין עושין חבילות דמחזי כמשוי לפניו, שעושה שנים בבת אחת וטריחא ליה מלתא, כל שכן בשיש בו הפסד ממון דמחזי כמשוי עליו, וס"ל לרמב"ם במצוה דרבנן לא חששו למחזי כמשוי, וכשאומר ברכת המזון וקדוש דאורייתא על כוס אחד, נראה כמשוי לפניו מצוה שניה, שהיה ראוי לו ליקח כוס אחר, ולכן כל שמצוה שניה דרבנן לא קפדו דמחזי עליו כמשוי, אבל בשאומר תחלה דרבנן ואחר כך הדאורייתא, איכא משום חבילות דמחזי עליו כמשוי מצוה דאורייתא, וקל וחומר הוא מב' מצות דאורייתא, כן נראה לי נכון להסביר שיטת הרמב"ם, ודוקא כששניה דרבנן כמו שכתבנו.

מברכין קודם ברכת נישואין וכה"ג אף להרמב"ם אסור, ורק בכוס בהמ"ז ונישואין דבהמ"ז קודם לברכת נישואין, בזה נתקשה והוצרך לחדש דנישואין מדברי קבלה הוא.

יב. נדפס בחי' פסחים קפ"ו א' ד"ה אבל, וכן הקשה בשו"ת חת"ס החדשות (יושלים תשמ"ע) סי' ד' בתשובה להרב מהר"א פולדא זצ"ל.

יג. חידוש זה נשנה בדברי מרן לעיל סי' כ"ו מד"ה

אלא לכאורה תוס' על כרחך לא ס"ל כרמב"ם, דהא פלפל אחר כך (סס ד"ה שאין) אם יש בבהמ"ז וברכת ארוסין משום חבילות, והא ראשון דאורייתא ושני דרבנן, וצריכים אנו למה שכתבנו לעיל (ד"ה שגמ), לחלק בין מצוה דרבנן למצוה שמדברי קבלה, ומן מה שכתבנו יש לנו ראייה כי תוס' ורשב"ם כשיטת רמב"ם ס"ל, ועיין.

כדי שביעה מחוייב בבהמ"ז מדאורייתא, אבל בשאכל כזית או כביצה, דאין מחוייב בבהמ"ז רק מדרבנן ליכא משום חבילות, וצריך לומר כיון דאיכא בהמ"ז דאורייתא, משום לא פלוג אמרו דלא יאמרה בכוס אחד, או כיון דטעמא דמחזי כמשוי ואין ניכר אם אכל כדי שביעה או לא, לכן אסור אפילו לא אכל כדי שביעה טו.

וואת תורת העולה מדברינו לדינא, א) שיטת רמב"ם ותוס' ורשב"ם דבתרי מצות דרבנן ליכא משום אין עושין מצות חבילות, ואפילו חד דאורייתא וחד דרבנן, אם עושה הדאורייתא תחלה ואחר כך הדרבנן ליכא משום חבילות, אבל כשעושה הדרבנן תחלה ואחר כך הדאורייתא איכא משום חבילות, (ב) כשאוכל שיעור דרבנן ומברך בהמ"ז אחר קדוש דאורייתא, לרמב"ם איכא משום חבילות, ולרשב"ם ותוס' דוקא כשאוכל שיעור דאורייתא, (ג) במלתא דאתיא מדברי קבלה, מוכח מתוס' ויתר ראשונים, וכן נראה דעת המחבר ורמ"א (אה"ע) סי"ב ס"ב (ס"ט) דאיכא משום חבילות טו, ואפשר לדחוק כן בדברי הרמב"ם, אבל פשטות ושטיחות לשונו דכתב ששנים מדברי תורה, משמע דוקא דברי תורה ולא מדברי קבלה, ואנו אין לנו רק כפסקא של המחבר ורמ"א, זהו הנלפע"ד על פי דברינו.

ויש לומר דתוס' ס"ל כשיטת הרמב"ם, דכל שמצוה ראשונה דאורייתא ושניה דרבנן ליכא משום חבילות, ובבהמ"ז וקדוש על כוס אחד דוקא בשאכל שיעור דאורייתא, ולית ליה כרמב"ם בזה משם לא פלוג לעולם בבהמ"ז וקדוש בעי ב' כוסות, וקשיא לתוס' אם קושית ש"ס היא לר' יהודה גם כן, איך מתרץ משום שאין עושין חבילות, תינח לר' יוסי מברך תחלה ואחר כך מקדש, גם כשאכל שיעור דרבנן איכא משום חבילות, דהא מצוה שניה דאורייתא ומחזי כמשוי, אבל לר' יהודה דמקדש תחלה ואחר כך מברך בהמ"ז, ובשאכל שיעור דרבנן ליכא משום חבילות, והא פלוגתא דרבי יוסי ור' יהודה סתמא נאמרה, לא שנא אוכל שיעור דרבנן לא שנא שיעור דאורייתא, ומשום קושיא זו כתבו רשב"ם ותוס', דהקושיא מעיקרא לא היה לר' יהודה, דלדידיה פשיטא שאין נכון לברך על סעודת חול, וקידוש שעל סעודת שבת על כוס אחד, לאו משום חבילות, אלא משום דתרי מילי של חול ושל קודש נינהו, ומיושב קושית מהרש"א היטב ועיין.

ובנדרון שלנו לקיים מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים בבת אחת בדבר אחד, איכא משום אין עושין מצות חבילות דשניהם דברי קבלה, ולקיים מצות משלוח מנות ממעות מעשר

הדאורייתא, דלהיפך הרי הוכיח דיש איסור אף להרמב"ם, וע"ז נתקשה הכא דבבהמ"ז דרבנן שרי כה"ג, ולמה סתם הרמב"ם דבהמ"ז אסור דאורייתא, והוצרך לחדש דגם בשיעור דרבנן הדין כן.

טז. דשם מבואר דצריך שני כוסות לבהמ"ז וז' ברכות נישואין, וכתב לעיל דברכת נישואין מדברי קבלה הוא, ואף באכל שיעור דרבנן יש בזה משום חבילות, דבדרבנן קודם לדאורייתא לכו"ע יש בזה משום חבילות כמ"ש לעיל.

טו. עיין בתשובת מרן הנ"ל שתירץ באופן אחר, והביא מזה ראייה לחידושו הנ"ל דבמקדים דרבנן לדאורייתא יש בזה משום חבילות, והרמב"ם שם איירי שמקדים בהמ"ז קודם קידוש, ומשו"כ אף בבהמ"ז דרבנן אין לברך על כוס אחד אם מקדש אח"כ עיי"ש.

ונראה דמרן הכא נד ממ"ש שם, משום שכבר כתב לעיל דכונת הרמב"ם במש"כ דשניהם דאורייתא, לאשמעינן בחד דאורייתא ובחד דרבנן אין בזה משום איסור חבילות, וע"כ דבא למעט כשעושה הדרבנן אחר

גם כן איכא משום חבילות, דדוקא בזה אחר זה והראשון דאורייתא, דלא מחזי כמשוי רק בשניה והוא דרבנן ליכא משום חבילות, אבל כשעושה שניהם בבת אחת, גם כשאחד דאורייתא ואחד דרבנן, כיון דמחזי כמשוי כשעושה שניהם בבת אחת, מאין לנו לומר דרבנן עליו כמשוי ולא דאורייתא, כיון שעושה שניהם בבת אחת ובדבר אחד איכא משום מחזי כמשוי בשניהם".

כספים דרבנן בעלמא, כיון שעושה שניהם בבת אחת איכא משום חבילות כנלפע"ד, וכל זה שלא לעשותם תחלה בבת אחת, ואם עשה אם יצא בדיעבד לא ברירא לן, דראיה דמייתי הטורי אבן מירושלמי יש לדחות, משום דאין עושה מצות חבילות ובדיעבד יצא, ועדיין צריך תלמוד.

והנני חותם בברכה משולשת חיים ברכה ושלום כאות נפשך ונפש גיטך ורכך אוה"נ דוש"ת.

פ"ב ג' י"א אדר תרכ"ה לפ"ק.

הק' אברהם שמואל בנימין בה"ג מהרמ"ס זצ"ל

וכיון [ד]משלוח מנות מדברי קבלה דנקטינן כהמחבר דאיכא משום חבילות, הגם דמעשר

סימן קמ

מי שאין לו מגילה אם צריך לומר הלל בפורים

גדול ליהודים, בקי בשני תלמודים, רצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו, מפורסם באפסים בצדקתו ישרו ותומו, ה"ה ידיד ה' חביב נפשי הרב הגאון הגדול בקי בחדרי תורה בתורתו ליהודים היתה אורה נ"י עה"י פ"ה כקש"ת מו"ה יודא אסאד"ב נ"י אבדק"ק ס"ה יע"א.

מכתב כ"ק קבלתי והנני לעשות רצון צדיק כמותו יב"י במלואו בימים הבאים אי"ה, ועתה באתי בדבר בעתו בעט סופר בדבר הלכה כתובה בספר, אשר דרש הדר"ג נ"י מפי משה איש אלקים אבא מאוה"ג זצ"ל, וסימנא מילתא

היא בחתם סופר האו"ח סי' קצ"ב, הדבר יצא מפי מלך מלכי רבנן, דהא דאין אומרים הלל בפורים דבר קצוב הוא, דלעולם אין אומרים הלל אפילו מי שאין לו מגילה, דלא כהרב המאירי (מגילה י"ד ע"א ד"ה דנח), דכתב דמאן דאמר הראשון

יז. עיין בתשובת מרן הג"ל ד"ה והנני שכתב חילוק זה, ובד"ה ויש לי הביא ראיה לזה.

א. הן במי שאין לו מגילה אי צריך לקרוא הלל, דדעת המאירי דחייב לקרוא הלל דיוצא במגילה, ובחת"ס כתב דהמאירי יחידאי הוא, והעיקר כדעת שאר הראשונים דאין חיוב הלל כלל בפורים, מביא דדעת הרמב"ם כדעת המאירי דפסק דר"ג דקריאתה זה הילולה, מחדש דרב יוסף נמי ס"ל כר"ג דקריאתה זה הילולה, מבאר דעת הרי"ף בזה, ולמה כתב דינו רק גבי מגילה ולא בשאר ניסים, מחדש דלכו"ע יש קדושה לארץ האידנא ואין אומרים שירה על נס שבח"ל, מקשה למה לא הביא הרמב"ם הדין דאין אומרים הלל על נס שבח"ל,

מבאר דאף הרמב"ם ס"ל דאין קורין הלל בפורים אף בדליכא מגילה, מסיק לדינא דטוב לקרות כה"ג בלא ברכה.

ב. נולד באסאד בשנת תקנ"ז לאביו רבי ישראל עלנבויגן, תלמיד רבי יהושע פאלק סודיטץ-ביכלר אב"ד סעטשין, רבי אהרן סודיטץ-ביכלר אב"ד סערדאהעל, ורבי מרדכי בנעט אב"ד ניקלשבורג. נשא את בת רבי מאיר רענגער מאבוני. משנת תקפ"ו דיין בסערדאהעל בעידודו של מרן החת"ס, משנת תקצ"א אב"ד רעטה, ומשנת תקצ"ד לערך אב"ד סעמניץ. בשנת תרי"ד נתמנה לאב"ד סערדאהעל בה כיהן עד לפטירתו כ"ג סיון תרכ"ו ושם מנו"כ. מח"ס "שו"ת מהרי"א".